

2013 рік: Економічні підсумки для України

Рецесія, відсутність реформ та Асоціації з ЄС

РЕЗЮМЕ

Реальний ВВП у 2013 році залишився на рівні 2012 року, оскільки додатний внесок внутрішнього попиту до економічного зростання було нівельовано від'ємним внеском чистого реального експорту. Зниження інвестицій шкодить майбутньому економічному зростанню. Протягом року уряд не запровадив реформи, спрямовані забезпечити фіскальну консолідацію та поліпшення бізнес клімату, і в результаті не зміг домовитись з МВФ про нову програму. Уряд стикнувся із великим розривом ліквідності в кінці року, що призвело до затримок у фінансуванні всіх видатків, навіть заробітної плати і соціальних виплат. В кінці року Україна не підписала Угоду про асоціацію з ЄС і домовилась про тіснішу співпрацю з Росією, що призвело до політичної кризи в країні.

Політика. У 2013 році Україна намагалася продовжувати свою традиційну політику балансування між ЄС та Росією. Водночас в другому півріччі протистояння між Україною та Росією збільшилось після того, як Росія запровадила неформальні торговельні бар'єри для українських товарів та пригрозила розірвати угоду про зону вільної торгівлі і промислову кооперацію. ЄС відмовився пом'якшити вимоги до підписання Угоди про асоціацію. В результаті 28 листопада Віктор Янукович не підписав Угоду на саміті Східного партнерства ЄС у Вільнюсі, що призвело до найбільших протестів з часів "помаранчевої революції" 2004 року.

Реальний сектор. Реальний ВВП у 2013 році залишився на рівні 2012 року. З боку витрат реальне кінцеве приватне споживання підтримало внутрішній попит, тоді як реальне нагромадження основного капіталу знизилось. Від'ємний внесок чистого реального експорту до зростання у 1,0% відсотковий пункт пояснювався більшим падінням реального експорту, ніж реального імпорту. З боку виробництва реальна валова додана вартість суттєво зросла в сільському господарстві. Промислове виробництво скоротилось через нижчий зовнішній попит і слабкий споживчий попит на вітчизняні товари.

Сільське господарство. У 2013 році сільськогосподарське виробництво зросло на близько 14% через високий врожай. Водночас експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції скоротився приблизно на 5% (до 17 млрд. дол. США) в основному через падіння світових цін на зерно, олійні культури та продукти їх переробки у другій половині 2013 року.

Енергетична політика. Україна продовжила зусилля щодо зменшення енергетичної залежності від Росії, включаючи реверсні поставки газу з Європи та сприяння розвитку видобування нетрадиційного газу.

Інфраструктура. Уряд не провів жодної вагомої реформи в інфраструктурних секторах. Брак інвестицій в інфраструктуру підриває економічне зростання в середньостроковій перспективі.

Платіжний баланс. У 2013 році міжнародні резерви НБУ зменшились, оскільки консолідований профіцит платіжного балансу у 2,0 млрд дол. США був недостатнім, щоб забезпечити виплати боргів перед МВФ. Дефіцит поточного та капітального рахунку на рівні 9,0% від ВВП був меншим, ніж залучене фінансування на рівні 6,0% від ВВП через дефіцит фінансового рахунку.

Доход. Складна фінансова ситуація компаній та високий фіскальний тиск призвів до сповільнення темпів зростання доходу домогосподарств до 5,0% в номінальному виразі і 5,3% в реальному виразі.

Фіскальна політика. Бюджетні видатки та доходи було суттєво недовиконано у 2013 році через занадто оптимістичний план та економічне сповільнення. Брак фінансування привів до затримки у виплаті пенсій та соціальної допомоги. Первинний бюджетний дефіцит призвів до збільшення державного боргу до 41% від ВВП.

Монетарна політика. В 2013 році НБУ по суті зосереджувався на підтримці фіксованого обмінного курсу та фіскальної політики. Монетарна політика була підпорядкована інтервенціям на валютному ринку та квазіфіскальним операціям з державними облігаціями. Середній ІСЦ зменшився на 0,3%.

ЗМІСТ

ПОЛІТИКА: Спроба зупинити інтеграцію з ЄС кинула Україну у вир політичних потрясінь	1
ВВП: Українська економіка не зростає	2
ІНВЕСТИЦІЇ: Обсяги інвестицій скоротились в результаті невизначеності.....	3
ПРОМИСЛОВЕ ВИРОБНИЦТВО: Промисловість надалі скоротилась	4
СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО: Значне зростання виробництва завдяки рекордному врожаю	5
АГРАРНА ПОЛІТИКА: Старі проблеми та нові ініціативи	6
ЕНЕРГЕТИЧНИЙ СЕКТОР: Спокуса знижкою ціни на газ	7
ТРАНСПОРТ: Спад продовжується.....	9
ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЇ: Перенесення абонентських номерів досі не впроваджене	11
КОМУНАЛЬНІ ПОСЛУГИ: НКП не змогла запровадити стимулююче регулювання	11
ПЛАТІЖНИЙ БАЛАНС: Сальдо платіжного балансу було додатним	12
ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ: Зменшення дефіциту зовнішньої торгівлі.....	13
МІГРАЦІЯ: Незначний прогрес у напрямку лібералізації візового режиму ЄС для України	14
ЗАРПЛАТИ ТА ДОХОД: Зростання наявного доходу сповільнилось	15
РИНОК ПРАЦІ: Рівень безробіття знизився всупереч рецесії	16
ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА: Фіскальна позиція значно ослабла	16
СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА: Соціальні стандарти було надалі підвищено.....	19
ДЕРЖАВНИЙ БОРГ: Державний борг продовжує зростати	19
ПРИВАТИЗАЦІЯ: Темп приватизації сповільнився.....	21
ДІЛОВИЙ КЛІМАТ - ПІДПРИЄМСТВА: Песимістичні бізнес-очікування у 2013-му році.....	21
ДІЛОВИЙ КЛІМАТ – БАНКИ: У 2013 році банки були налаштовані песимістично	22
ФІНАНСОВИЙ СТАН ПІДПРИЄМСТВ: Рецесія триває.....	23
МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА: Фіксований обмінний курс та фіскальна політики домінували дії НБУ	24
ВАЛЮТНА ПОЛІТИКА: Валютний курс був стабільним незважаючи на продовження тиску	26
ФІНАНСОВІ РИНКИ: Банківська система лишалась прибутковою, але втрачала іноземний капітал ...	26

Політика: Спроба зупинити інтеграцію з ЄС кинула Україну у вир політичних потрясінь

ЄС/Росія. З початку 2013 року Україна намагалася продовжувати свою традиційну політику балансування між Європейським Союзом (ЄС) та Росією. З одного боку, Україна прагнула підписати Угоду про асоціацію (УА) з ЄС, яка передбачала створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з ЄС (ПВЗВТ), у листопаді 2013 року. З іншого боку, Україна намагалася поліпшити стосунки з Росією і домовлялася про особливий формат участі у Митному союзі Білорусі, Казахстану та Росії (МС).

У першому півріччі така політика мала певний успіх. Україна здійснила низку кроків, необхідних для виконання умов підписання УА. У квітні президент Віктор Янукович помилював одного зі своїх ув'язнених політичних опонентів, колишнього Міністра внутрішніх справ Юрія Луценка. Це рішення стало важливим кроком на шляху до вирішення проблеми вибіркового правосуддя. Парламент прийняв низку антикорупційних законів, а уряд досяг відчутного прогресу у запровадженні нового Кримінально-процесуального кодексу. Але найбільші перепони для підписання УА не були усунені, оскільки залишалася ув'язненою колишній прем'єр Юлія Тимошенко, а уряд не зміг розпочати реформу правоохоронних органів, а також виправити недоліки виборчого законодавства.

Україні також вдалося переконати Росію погодитися на співпрацю між Україною та МС у форматі "три плюс один". У травні Україна підписала меморандум з МС, в якому висловила прагнення отримати статус спостерігача у Союзі. МС пообіцяв надати Україні такий статус, хоча раніше Росія відкидала таку модель співпраці та наполягала на тому, що Україна може стати тільки повноправним членом Союзу. Статус спостерігача дозволяв Україні брати участь як у європейському, так і у євразійському інтеграційних проектах, тоді як повноправне членство в МС робило створення ПВЗВТ між Україною та ЄС неможливим.

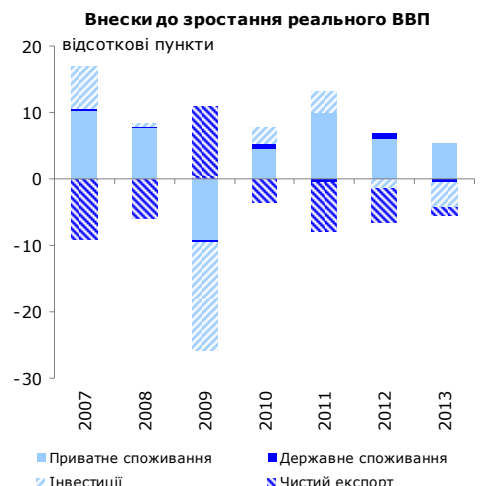
Проте пізніше Росія змінила свою позицію та почала чинити сильний тиск на Україну, щоб запобігти укладанню УА з ЄС. У липні Росія заборонила імпорту солодощів "Рошен", однієї з найбільших в Україні кондитерських компаній, а також відмовилася продовжити квоту на безмитний імпорту труб з України на друге півріччя 2013 року. У серпні інші великі виробники з різних секторів повідомили про проблеми з постачанням продукції до Росії, оскільки ця країна запровадила додаткові ретельні перевірки українських товарів на кордоні. Росія попередила, що імпорту з України буде обмежений ще більше у разі, якщо УА буде укладено. Запроваджені обмеження стали однією з причин скорочення експорту українських товарів до Росії (див. *Торгівля товарами*). У вересні-грудні, експорт з України до Росії зменшився на 16% дпр, тоді як експорт до решти країн світу скоротився лише на 2%. В цей період частка Росії в географічній структурі українського експорту знизилася на 3 відсоткові пункти до 22%.

28 листопада Віктор Янукович відмовився підписати УА на саміті Східного партнерства ЄС у Вільнюсі, хоча ЄС фактично зняв раніше визначені умовиⁱⁱ. Президент пояснив своє рішення тим, що Україна перебуває у складній економічній ситуації. За його словами, зважаючи на тривалу стагнацію в економіці, зростання бюджетного та торговельного дефіциту, Україна не змогла б витримати додаткові обмеження на експорт до Росії. Крім цього, Україна гостро потребувала фінансування, щоб уникнути дефолту та підтримати монетарну стабільність, а переговори з МВФ щодо нової програми стейнд-бай закінчилися безрезультатно через відсутність в Україні політичної волі для проведення необхідних реформ. Водночас Росія погодилася надати фінансову допомогу Україні, пообіцявши купити українські Єврооблігації на 15 млрд дол. США з доходністю 5% річних (перша частина єврооблігацій на суму 3 млрд дол. США було придбано у грудні), а також

Населення: 45,5 млн.
Промислове виробництво/ВВП: 24%
Сільськогосподарське виробництво/ВВП: 8%
Інвестиції/ВВП: 21%
Експорт: Росія 25%, ЄС 28%
Імпорт: Росія 22%, ЄС 35%

Джерело: Держстат

Джерело: Держстат

зниживши ціну на природний газ приблизно на 30% (див. *Енергетичний сектор*)ⁱⁱⁱ. Ймовірно, небажання влади поважати спільні цінності ЄС, зокрема, демократію, права людини та верховенство права, було також одним з мотивів відмови від підписання УА.

Відмова укласти УА з ЄС означала, що Україна зупинила інтеграцію до ЄС та принаймні тимчасово відкинула стратегію балансування між Сходом і Заходом. В результаті в кінці 2013 року Україна потрапила до сфери впливу Росії. Незважаючи на те, що уряд не оприлюднив інформацію про жодне зобов'язання в обмін на російську фінансову допомогу, аналіз урядової політики дозволяв зробити висновок, що Україна зобов'язалася координувати з Росією свою політику. Зупинка процесу європейської інтеграції суттєво вплинула на внутрішньополітичну ситуацію, спровокувавши гостру політичну кризу.

Політична криза. Відмова від укладання Угоди про асоціацію з ЄС викликала в Україні найбільші протести з часів "помаранчевої революції" 2004 року. Хвиля мітингів та заворушень почалася 21 листопада, коли уряд ухвалив рішення зупинити підготовку до підписання УА. Спочатку протестувальники вимагали підписання Угоди. Спроба жорстко розігнати табір протестувальників на головній площі Києва, здійснена міліцією 30 листопада, призвела до суттєвого посилення протестів. Протестувальники розширили перелік своїх вимог, включивши до них вимогу покарати працівників міліції, які вчинили злочини проти мирних демонстрантів, а також закликали до відставки уряду, а пізніше і Президента України. У грудні від 200 тис. до щонайменше 500 тис. людей брали участь у мітингах у Києві кожні вихідні. За даними соціологічних опитувань, близько половини українців підтримували протести. Наприкінці року політична напруга зросла, оскільки представники влади почали використовувати злочинців для нападів на лідерів протесту. Робота парламенту була майже паралізована.

Оскільки влада відмовилася йти на будь-які відчутні поступки протестувальникам, мирні масові мітинги перетворилися на запеклі та криваві зіткнення на початку 2014 року. Віктор Янукович втік до Росії. Парламент перетворив Україну на парламентсько-президентську республіку, відновивши чинність Конституційних змін 2004 року, та призначив новий уряд. Після цього Україна відновила політику, спрямовану на інтеграцію до ЄС, що спровокувало російську військову інтервенцію в Україну.^{iv}

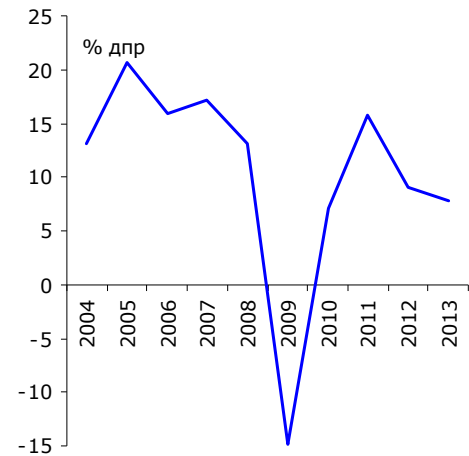
ВВП: Українська економіка не зростає

Реальний ВВП у 2013 році залишився на рівні 2012 року і був на 0,3% вищим, ніж у 2011 році. Реальний ВВП зріс на 3,3% дпр в четвертому кварталі 2013 року після зниження протягом п'яти кварталів поспіль. Це сталося завдяки додатному внеску з боку приросту сільськогосподарського виробництва через пізніший, але високий врожай.

З боку видатків реальне кінцеве приватне споживання було основною рушійною силою зростання ВВП, оскільки його додатній внесок становив 5,3 відсоткових пунктів. Воно зросло на 7,8% завдяки вищому реальному наявному доходу домогосподарств (див. *Зарплати і доход*). Крім того, норма заощаджень знизилася внаслідок високої економічної та політичної невизначеності. Купівля іноземної валюти зросла в кінці 2013 року через високі девальваційні очікування (див. *Обмінний курс*).

Валове нагромадження основного капіталу знизилося на 6,6% через обмежене фінансування та збільшення невизначеності (див. *Інвестиції*). Зокрема, компанії більшості секторів економіки стикнулись із фінансовими проблемами, спричиненими слабким внутрішнім і зовнішнім попитом (див. *Фінансові результати компаній*). Відсоткові ставки на банківські кредити залишалися високими, що також зменшувало доступ компаній до фінансування (див. *Фінансові ринки та Бізнес клімат*). Крім того,

Реальне споживання домогосподарств

Джерело: Держстат

Структура ВВП

Джерело: Держстат

фіскальний тиск обмежив бюджетні видатки в інфраструктурні проекти (див. *Фіскальна політика*).

Падіння запасів здійснило від'ємний внесок до економічного зростання у 2,6 відсоткові пункти. Воно може пояснюватись зниженням державних матеріальних запасів, а також нижчими запасами бензину та вугілля. Водночас запаси зернових були вищими, ніж в попередні роки. Отже, сукупний внесок внутрішнього попиту в зростання реального ВВП був додатним у 1,0 відсотковий пункт.

Від'ємний внесок реального чистого експорту до зростання у 1,0 відсотковий пункт пояснювався більшим зниженням реального експорту, ніж реального імпорту (див. *Платіжний баланс та Торгівля товарами*). Реальний експорт товарів і послуг знизився на 8,8% через слабкий попит на українські товари і послуги в світі та зниження експорту до Росії. Водночас імпорт скоротився на 5,9% передусім через нижчий інвестиційний попит, а також нижчий імпорт мінеральних продуктів (див. *Енергетичний сектор*).

З боку виробництва реальна додана вартість (ВДВ) зросла на 13,8% в сільському господарстві через високий врожай зернових (див. *Сільськогосподарське виробництво і торгівля*). Водночас реальна ВДВ в промисловості скоротилась на 5,7%, оскільки ВДВ в переробній промисловості впала на 9,3% через слабкий внутрішній і зовнішній попит (див. *Промислове виробництво*).

Обмежене фінансування на фоні високої економічної невизначеності призвело до падіння будівництва на 13,6%. В результаті реальна ВДВ в секторі була втричі нижчою, ніж у 2007 році.

Збільшення реального приватного кінцевого споживання підтримало зростання реальної ВДВ у торгівлі на 2,0% через приріст роздрібною торгівлі. Водночас оборот оптової торгівлі скоротився на 2%.

Інвестиції: Обсяги інвестицій скоротились в результаті невизначеності

Реальне валове нагромадження капіталу. У 2013 році реальне валове нагромадження капіталу зменшилось на 6,6% через фінансові обмеження, а також економічну та політичну невизначеність. Зокрема, інвестиції в машини та обладнання зменшились на 8,2%. Ймовірно, деякі компанії відклали реалізацію проектів модернізації, які би підвищили їхню конкурентоспроможність. Реальні інвестиції в будівництво зменшились на 4,6% у зв'язку зі скороченням фінансування комерційного будівництва та інфраструктурних проектів.

Капітальні інвестиції. Капітальні інвестиції (що є вужчою категорією, ніж валове нагромадження основного капіталу, і базується на іншій методології) у 2013 році зменшились на 6,0% (до 248 млрд грн) в номінальному виразі та 11,1% в реальному виразі.

Відповідно до секторальної структури капітальних інвестицій, найбільший спад інвестицій в реальному виразі спостерігався в транспортному секторі (на 43,2%), частково через високу статистичну базу^У. Проблеми з наповненням бюджету спричинили зменшення інвестицій в державному секторі. Водночас реальний обсяг капітальних інвестицій зріс на 7,7% в реальному виразі у переробній промисловості, ймовірно, через збільшення обсягів фінансування проектів модернізації після кількох років низьких інвестицій. Реалізація таких проектів дозволить підвищити конкурентоспроможність українських підприємств, що є важливим в умовах, коли зовнішній попит залишається низьким, а міжнародна конкуренція зростає.

Структура джерел фінансування у 2013 році змінилась. Частка бюджетного фінансування знизилась на 4,2 відсоткові пункти до 5,3%, в основному, внаслідок складної фіскальної ситуації (див. *Фіскальна політика*). Крім того, бюджетні капітальні витрати у

Джерело: Держстат

Джерело: Держстат

2012 році переважно були спрямовані на фінансування проектів, пов'язаних із проведенням Євро-2012. В цілому, бюджетне фінансування інвестицій у 2013 році впало на 63,2%.

Високий рівень невизначеності та ризиків в економіці обмежували фінансування інвестицій за рахунок банківського кредитування, обсяг якого скоротився на 13,8%, а частка знизилась до 14,8%. Водночас обсяги фінансування інвестицій за рахунок власних коштів компаній зросли на 0,6%, а частка цього джерела становила 63,4% до загального обсягу.

Промислове виробництво: Промисловість надалі скоротилась

У 2013 році промислове виробництво впало на 4,3% через зниження зовнішнього попиту на більшість товарів переробної промисловості. Внутрішній попит залишався слабким, оскільки частка імпортованих товарів в роздрібному продажі зростає.

Випуск в добувній промисловості зріс на 0,6%. Видобування залізної руди зросло, що, ймовірно, пояснено вищим експортом, оскільки виробництво металу в Україні залишалось стабільним. Водночас видобування вугілля і нафти знизилось відповідно на 2,1% та 5,4% (див. *Енергетичний сектор*).

Виробництво в переробній промисловості скоротилось на 7,1% через нижчий випуск в більшості секторів. Харчова промисловість, за винятком напоїв і тютюнових виробів, знизилась на 3,9%. Зокрема, виробництво цукру впало на 47,1% внаслідок нижчого врожаю цукрових буряків (див. *Сільськогосподарське виробництво і торгівля*). Виробництво соняшникової олії та тваринних жирів також знизилось на 7,4%. Водночас переробка м'яса зростає на 8% у відповідь на високу пропозицію сировини. Виробництво алкогольних і тютюнових виробів скоротилось на близько 8%, найвірогідніше, через нижчий тінювий експорт.

Протягом року падіння виробництва в нафтопереробці сповільнилось до 22,7%, оскільки Одеський нафтопереробний завод відновив діяльність у вересні 2013 року. Для порівняння, падіння в секторі становило 63,7% дпр в січні 2013 року.

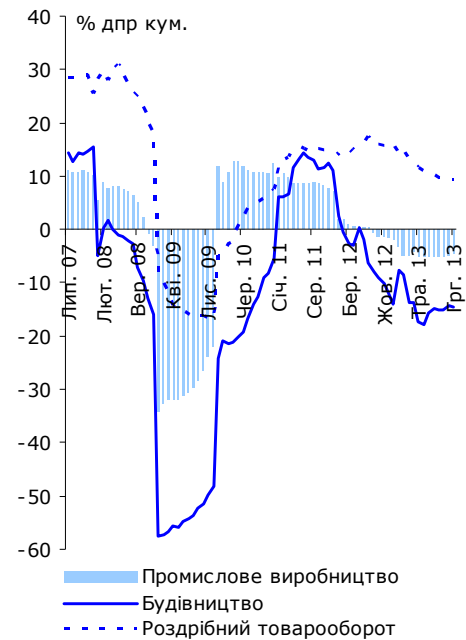
Нижча міжнародна конкурентоспроможність призвела до падіння зовнішнього попиту на українські добрива (див. *Торгівля товарами*). В результаті, падіння виробництва первинної хімічної продукції, включно з добривами, сягнуло 25%. Водночас державна політика, покликана замінити імпортовані медикаменти вітчизняними (зокрема, в державних закупівлях) стимулювала зростання виробництва у фармацевтичній галузі на 11,8%.

Слабкий зовнішній попит призвів до подальшого зниження виробництва в металургії на 5,3% із вже низької бази. Найбільше падіння припало на виробництво труб. Водночас виробництво сталі знизилось лише на 0,6%.

Скорочення машинобудування становило 13,2% передусім через нижче виробництво залізничного обладнання, а також комп'ютерної, електронної та оптичної продукції (включно з медичним обладнанням). Водночас запровадження утилізаційного збору на автомобілі дозволило виробництву автомобілів зрости в останньому кварталі 2013 року, хоча за результатами року воно таки впало на 34%. Зниження попиту Російської залізниці на українські вагони і локомотиви призвело до падіння відповідного виробництва на 34,5%.

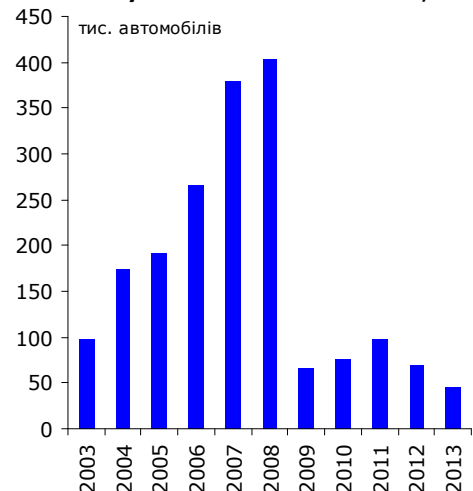
В цілому, протягом року всі галузі промисловості стикнулись із слабким внутрішнім і зовнішнім попитом. В результаті промислові підприємства мали обмежені можливості підтримати свою зовнішню конкурентоспроможність інвестиціями в ефективніше і сучасніше обладнання.

Тенденції реального сектору

Джерело: Держстат

Випуск легкових автомобілів, шт.

Джерело: Держстат

Сільське господарство: Суттєве зростання завдяки рекордному врожаю

У 2013 році сільськогосподарське виробництво зросло на близько 14%. Варто зазначити, що зростання виробництва було вищим у сільськогосподарських підприємствах, ніж у господарствах населення – відповідно 21% і 6%. Частка сільського господарства у ВВП збільшилася на 1 відсотковий пункт до 9%. Експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції також збільшився на 1 відсотковий пункт до близько 27% у загальному обсязі експорту товарів.

Рослинництво. У 2013 сукупне виробництво рослинного сектору зросло на 8,5%, але було на 3% нижче, ніж у 2011. Сукупна посівна площа збільшилася до 28,3 млн. га (на 1,9% вище, ніж в 2012 році), з яких 70% було засіяно сільськогосподарськими підприємствами. Зернобобові та картопля становили відповідно 58% та 21% випуску рослинного сектору.

У 2013 році було зібрано рекордний врожай зернобобових на рівні 63 млн т (частка харчових культур - 37%), що на 36% вище, ніж у попередньому році. Такі високі результати були досягнуті головним чином внаслідок збільшення врожайності на 30% до середніх світових значень у 0,8 т з га, і розширення посівної площі на 6,8% (1 млн га). Частка зернових, зібраних сільськогосподарськими підприємствами та господарствами населення (відповідно 78,7% і 21,3%), суттєво не змінилася порівняно до попереднього року.

Велике збільшення валового виробництва зернових було, головним чином, обумовлено збільшенням посівних площ, що пов'язано зі зростанням попиту на кукурудзу і пшеницю на міжнародному ринку, а також вищою врожайністю завдяки сприятливим погодним умовам. Зокрема, виробництво кукурудзи і пшениці збільшилося приблизно на відповідно 50% (до 31 млн. т) і 40% (до 22 млн. т). Водночас скорочення посівних площ призвело до зменшення виробництва проса (35%), гречки (25%), вівсу (26%), рису (9%) і жита (6%).

Скорочення посівних площ під цукровим буряком на 40% (для компенсації зниження цін внаслідок перевиробництва у попередні роки), призвело до приблизно такого ж скорочення його випуску.

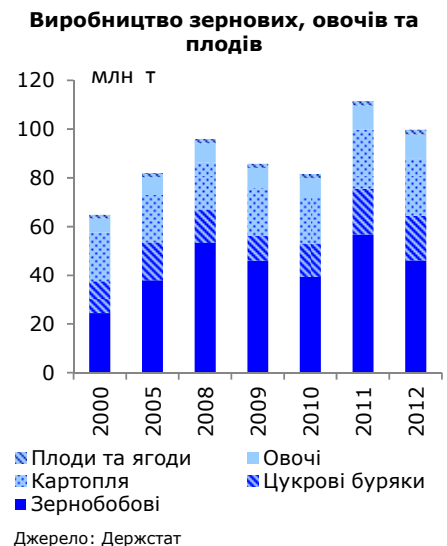
Сільськогосподарські підприємства були переважно зосереджені на виробництві зернових, олійних культур і цукрових буряків, де застосування заходів захисту рослин та сучасної сільгосптехніки дозволяють підвищити прибутковість. Водночас господарства населення зосередились передусім на вирощуванні більш трудомістких культур, зокрема, картоплі, овочів, фруктів та ягід, частка яких у загальному виробництві складала відповідно 97%, 88% і 81%.

У 2013 спостерігалось незначне зниження виробництва картоплі та овочів внаслідок скорочення посівних площ. На противагу, виробництво фруктів та ягід, а також винограду зросло відповідно на 14% та 26%.

Минулий рік виявився успішним і для ключових олійних культур. Валовий збір соняшнику досяг рекордного рівня у 11 млн т (на 32% вище, ніж у 2012 році), що дозволило Україні посилити свої позиції на міжнародному ринку. Сільськогосподарським підприємствам вдалося підвищити врожайність цієї культури на 31% (до 2,28 т на га).

Після спаду виробництва ріпаку протягом 5 років поспіль, у 2013 році воно збільшилося вдвічі порівняно до попереднього року і сягнуло 2,4 млн т при збільшенні посівних площ на 80%. Виробництво сої зросло приблизно на 15% (до 2,8 млн. т) за рахунок збільшення врожайності на 20%.

Тваринництво. У 2013 році виробництво продукції тваринництва виросло на 4,8% (на 1 відсотковий пункт вище, ніж у 2012 році) зі зростанням на 8,8% і на 1,8% для сільськогосподарських

підприємств і господарств населення, відповідно. Сільськогосподарські підприємства (великі і середні) збільшили виробництво свинини та продукції птахівництва відповідно на 16% і 12%, а великої рогатої худоби - знизилася на 1,4%, що відповідає тенденціям останніх років. Частка продукції господарств населення у виробництві тваринницької продукції знизилася до 69,4% (утримання корів - 77,8%, свиней - 50,9%, кіз і овець - 86,4%). Загальна тенденція збільшення частки сільськогосподарських підприємств у випуску продукції тваринництва спостерігається з 2005 року. Це сприяє підвищенню валового виробництва аграрного сектору, оскільки сільськогосподарські підприємства мають кращі можливості для збільшення продуктивності та забезпечення якості і безпеки харчових продуктів. Водночас тваринництво має важливе значення для сільського населення, оскільки воно забезпечує робочі місця і підтримує добробут сільських громад.

У 2013 році виробництво молока зросло на 1,1% до 11,5 млн т. Сільськогосподарські підприємства (окрім найменших) відзвітували, що середній надій молока від корови складає 4,9 т (на 4,1% більше порівняно до 2012 року), тоді як у господарствах населення надій в середньому складає 4,5 т (збільшення на 1,3%). Незважаючи на високі оптові ціни на молоко протягом року, кількість корів, що належать підприємствам скоротилася на 2%.

Експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції. У 2013 році сальдо торговельного балансу агропродовольчого сектору сягнуло 8,8 млрд дол. США, що на 17% нижче, ніж у 2012 році. Загалом, експорт сільськогосподарської та продовольчої продукції скоротився приблизно на 5% (до 17 млрд дол. США) в основному за рахунок суттєвого зниження (на 20-30%) світових цін на зерно, олійні культури та продукти їх переробки у другій половині 2013 року. Зниження цін було частково компенсовано збільшенням експортних обсягів цих продуктів у четвертому кварталі 2013 року. Частка агропродовольчого сектору у товарному експорті збільшилася на 1 відсотковий пункт до 27% (у доларовому еквіваленті). Експорт зернових у доларовому еквіваленті знизився на 9%, хоча фізичні його обсяги зросли^{vi}. Однак, значне зростання експорту спостерігалось для олійних (16,8%) та продукції тваринництва (12,8%).

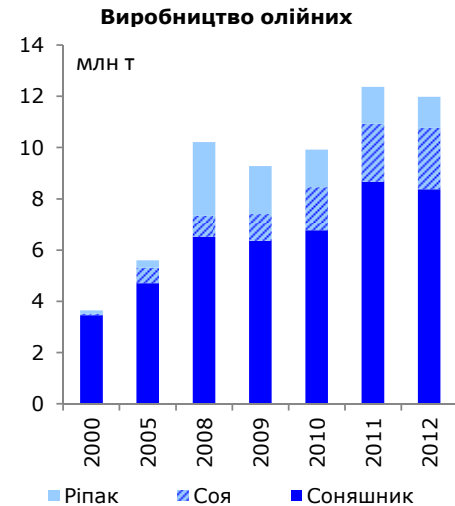
Аграрна політика: Старі проблеми та нові ініціативи

У 2013 році зміни в аграрній політиці були сфокусовані на подальшому просуванні земельної реформи, зокрема, процедур земельної реєстрації, обігу земель сільськогосподарського призначення, перегляду системи оподаткування аграрного сектору та державної підтримки сільського господарства.

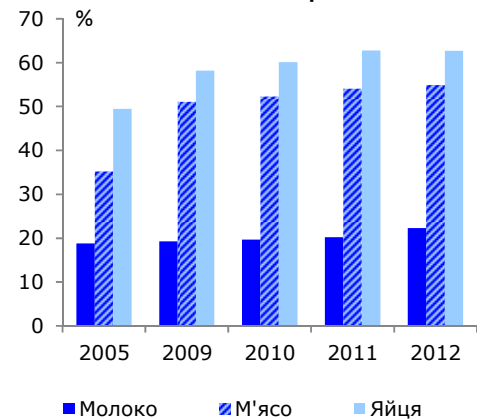
Земельні питання. Дію мораторію на обіг земель сільськогосподарського призначення було подовжено до 1 січня 2016^{vii}, незважаючи на низку законодавчих ініціатив щодо його скасування.

Починаючи з 2013 року припинили видачу актів та право володіння землею^{viii}. Натомість, стало необхідним отримати нові документи з Державного реєстру речових прав для офіційної реєстрації права власності на землю. Фактично, Державний земельний кадастр, що містить технічну інформацію про земельні ділянки та Державний реєстр речових прав, що містить інформацію щодо прав власності та користування земельними ділянками, значно працюють паралельно. Сільськогосподарським виробникам необхідно отримати документи як від Державного реєстру речових прав, так і від Державного земельного кадастру, що досить складно і забирає багато часу. Це спричиняє додаткове адміністративне навантаження і операційні витрати для бізнесу. Незважаючи на низку законодавчих ініціатив, ще є деякі складнощі із передачею даних і процедур реєстрації.

Державне фінансування. У 2013 році державні видатки на аграрні програми було профінансовано лише на 79% від річного

Частка сільськогосподарських підприємств у виробництві м'яса, молока та яєць

плану, що знижує прозорість державної допомоги в секторі та погіршує інвестиційний клімат. Загалом, на аграрний сектор було витрачено 8,8 млрд грн (на 10% нижче, ніж в 2012 році), 15% з яких на виробничі субсидії, а решту на дослідження, освіту, адміністративні витрати, а також низку інших державних програм, які не спотворюють ринок.

У бюджеті 2014 фінансові видатки на аграрний сектор були спочатку заплановані на рівні 8,5 млрд грн. Проте, відповідно до змін до Закону про Державний бюджет^{ix} ці витрати були знижені на 20% (див. *Фінансова політика*). Водночас аграрний сектор може отримати переваги від спрощення адміністративних процедур, викоринення корупції та лібералізації торгівлі з ЄС.

Оподаткування. У 2013 році Міністерство доходів та зборів України запропонувало змінити систему державної підтримки сільського господарства. Зокрема, обговорювалися зміни до спеціального режиму оподаткування ПДВ, а також у фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП). Обговорювали декілька можливих сценаріїв реформи, зокрема: (i) скасування спеціального режиму оподаткування ПДВ та запровадження ставки ПДВ для сільгоспвиробників на рівні 7%; відновлення процедури відшкодування ПДВ для експортерів зернових і технічних культур і збереження ФСП; (ii) скасування фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) і впровадження єдиного податку зі ставкою у 7%.

Однак уряд змінив оподаткування аграрного сектору^x лише у березні 2014 року^{xi}. Зокрема, ФСП було збережено, але його базу було розширено. В результаті очікується, що ФСП зросте в середньому від 6 до 19,2 грн з га. Мінімальну орендну плату за землю також було збільшено. Деякі зміни поточного режиму ПДВ для операцій з зерновими та технічними культурами, як очікується, набудуть чинності в жовтні 2014 року.

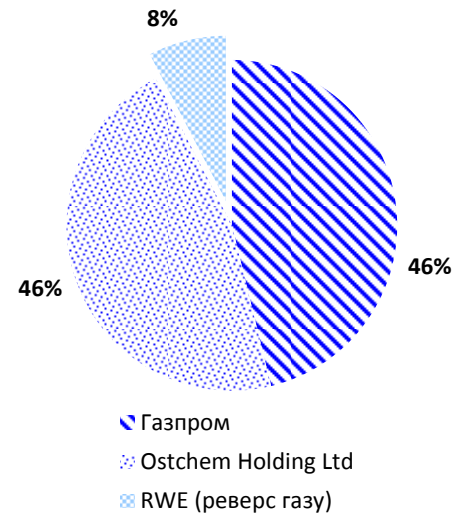
Складські розписки на зерно. У квітні 2013 року набув чинності Закон про Гарантійний фонд виконання зобов'язань за складськими документами на зерно.^{xii} Теоретично, створення Гарантійного фонду може надати ряд переваг власникам зерна. Зокрема, збільшення ліквідності складських розписок на зерно збільшить інвестиції, що може зменшити вартість кредитних ресурсів. Однак Закон містить багато недоліків, які мають бути виправлені для ефективного функціонування схеми виконання зобов'язань за складськими документами на зерно.

Енергетичний сектор: Спокуса знижкою ціни на газ

Ринок газу. У 2013 році Україна імпортувала 27,9 млрд кубічних метрів (кубометрів) природного газу або на 15% менше, ніж у 2012 році. Цікаво, що обсяги постачання російським Газпромом Нафтогазу впали до рекордних 12,9 млрд кубометрів, тоді як компанія Ostchem Holding Ltd, якою володіє Дмитро Фірташ, спромоглася збільшити прямі імпорتنі поставки з Росії до аналогічного рівня. Водночас Україна наростила реверсні поставки газу із Західної Європи до 2,1 млрд кубометрів у 2013 році. Реверсне постачання продемонструвало, що альтернативні поставки газу до України є можливими як з технічної, так і з юридичної точки зору. Однак потенціал реверсного постачання газу так і залишився суттєво невикористаним, оскільки Словаччина, що є основним коридором для постачання газу із Заходу для України з максимальною потужністю 12 млрд кубометрів на рік, не відкрила цей маршрут для України через сильний опір російського Газпрому.

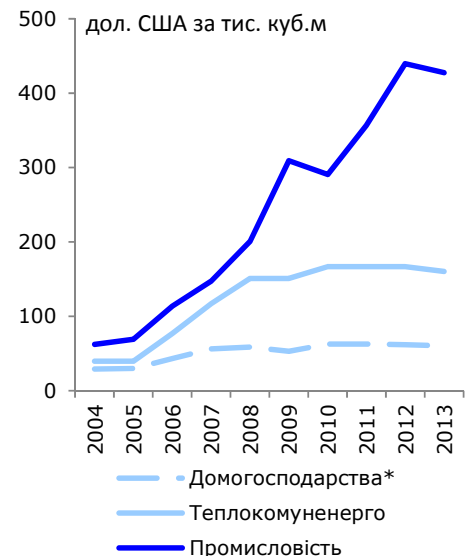
Середньозважена ціна російського газу для України знизилася лише на 2,6% завдяки стабільним цінам на нафту у першій половині року. В середньому вона склала 417 дол. США за тис. кубометрів та виявилася занадто обтяжливою для енергетично неефективної української економіки та державних фінансів. 17 грудня українські політики знову змінили курс державної політики на «поступки в обмін на цінові знижки» після того як колишній Президент Віктор Янукович домовився Кремлем серед іншого про

Імпорт природного газу у 2013 р.

Джерело: Держстат, Нафтогаз

Внутрішні ціни на газ

* Домогосподарств, що споживають < 2,5 тис. м³ р.
Джерело: Держстат, Нафтогаз, Укртрансгаз

надання Україні знижки в ціні на газ, а саме зниження ціни до 268,5 дол. США за тис. кубометрів з січня 2014 року з її переглядом кожного кварталу (див. *Політика*).

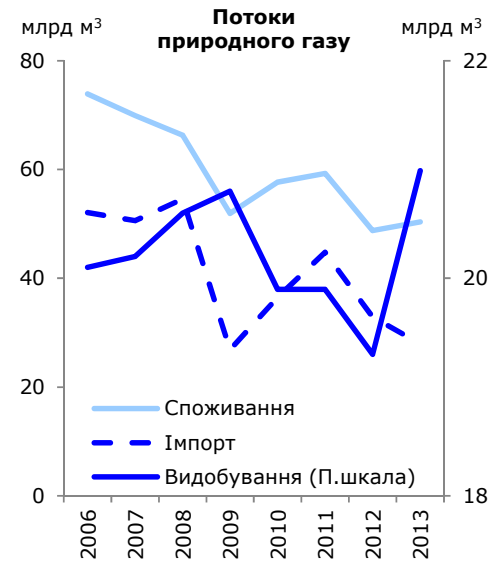
У 2013 році Україна змогла збільшити внутрішнє видобування газу на 8,8% до 21,0 млрд кубометрів. Головним чином, це відбулося завдяки розширенню обсягів буріння на мілководному шельфі Чорного моря за допомогою нових плавучих бурових установок придбаних минулого року (видобування зросло на 40,6%) та зростання газовидобування приватними компаніями на 17,7%.^{xiii}

Нетрадиційний газ. 2013 рік став роком прориву у сфері нетрадиційного газу в Україні, яка знаходиться на 4 місці в Європі після Росії, Польщі і Франції по запасах сланцевого газу із загальним резервом у 3,6 трлн кубометрів.^{xiv} У вересні було підписано остаточні угоди про розподіл продукції (УРП) з компаніями Shell по Юзівській ділянці (на Східній Україні) та Chevron по Олеській ділянці (Західна Україна). Також було підписано дві УРП по різним ділянкам шельфу Чорного моря з міжнародними нафтовими гігантами (Eni, EdF, Shell та Exxon Mobil).^{xv} Очікується, що присутність міжнародних компаній дозволить наростити внутрішнє видобування газу, оскільки вони можуть принести необхідні знання та технології, необхідні для видобування нетрадиційного газу в Україні.

Транзит газу. У 2013 році транзит російського газу через Україну зріс на 6,1% до 86,1 млрд кубометрів. Тим не менш, питома вага України в загальному транзиті російського газу до Європи скоротилася до 53% у 2013 році. Це сталося після того, як Росія наростила поставки до Європи через газопровід «Північний потік», що обходить Україну. Проте є деякі шанси, що Україна зможе зберегти нинішні обсяги транзиту на рівні 70-80 млрд кубометрів на рік через зростання тиску ЄС на будівництво іншого альтернативного російського газопроводу – «Південний потік» – шляхом ставлення під сумнів законності міждержавних угод щодо будівництва цього газопроводу між Росією та окремими країнами-членами ЄС.^{xvi}

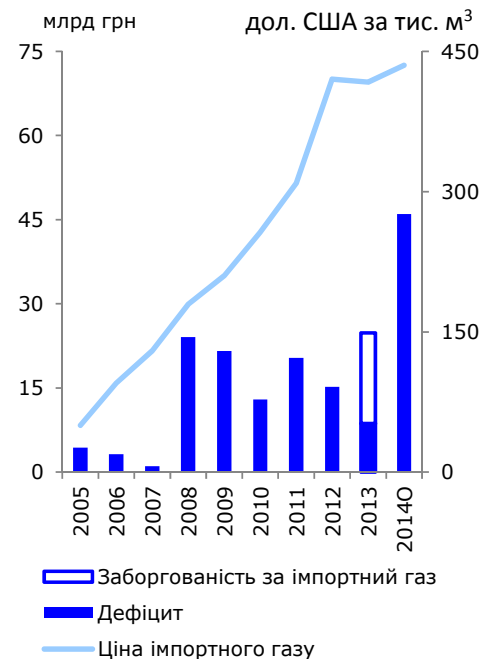
НАК «Нафтогаз». НАК «Нафтогаз» продовжив нарощувати фінансові збитки у 2013 році. Згідно з міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), чисті збитки компанії за 2013 рік зросли на 14% до 12,5 млрд грн. Незважаючи на деяке зростання доходів від транзиту, національна газова монополія несе великі збитки від субсидування цін на газ та тепло для населення. Більш ніж потрійна різниця в тарифах на газ для промисловості та населення призвела до зростання заборгованості місцевих теплостачальних компаній перед НАК «Нафтогаз», яка, в свою чергу, продовжила накопичувати заборгованість за придбаний російський газ. Борг Нафтогазу за поставлений природний газ досяг 2,63 млрд дол. США у 2013 році. 14 лютого 2014 року Нафтогаз повідомив, що він сплатив половину боргу (1,28 млрд дол. США), проте інша його частина продовжує бути тягарем для фінансів компанії, оскільки загальний дефіцит Нафтогазу у 2013 році досяг 25 млрд грн і очікується, що він буде зростати і наступного року.^{xvii} Зважаючи на збитки, що були накопичені у попередні періоди та нинішні борги, загальний обсяг державних субсидій для підтримки Нафтогазу (включаючи вливання у збільшення акціонерного капіталу) склав 24,8 млрд грн у 2013 році. Міністерство фінансів очікує, що вони зростуть до 37,1 млрд грн у 2014 році. Також, у січні та вересні 2013 року Газпром вимагав виплати 7 млрд дол. США боргу за законтраковані, проте не придбані Нафтогазом обсяги газу згідно з положенням «бери-або-плати» контракту на постачання газу, які не визнаються Україною.

Ринок нафти та нафтопродуктів. У 2013 році видобування нафти в Україні продемонструвало слабкі результати та скоротилося на 4,5% до рівня 2,16 млн тон. Водночас вітчизняні нафтопереробні заводи скоротили випуск на 26,1% до 3,4 млн тон, через високі експортні мита на нафту в країнах Митного

Джерело: Укрстат, Нафтогаз, Укртрансгаз

Дефіцит Нафтогазу (методологія МВФ)

Джерело: Мінфін

союзу та невдалі спроби уряду боротися з контрабандою та «сірим імпортом» нафтопродуктів до України. В результаті, відповідно до оцінок Енергобізнесу, частка імпортних нафтопродуктів на українському ринку у 2013 році досягла 75-80%.

Ринок вугілля. У 2013 році видобування вугілля в Україні скоротилося на 2,6% до 83,7 млн т.^{xviii} Фінансова ситуація на державних шахтах продовжила погіршуватися, їх агреговані збитки зросли з 3,2 млрд грн до 15,2 млрд грн у 2013 році.^{xix} Причина цього полягає у високій неефективності державних шахт, оскільки їх середні витрати на видобування 1 тони вугілля становили 1350 грн у порівнянні із середньою ціною продажу 1 тони вугілля на ринку у 493,1 грн. В результаті прями державні субсидії сектору вуглевидобування зросли з 10,2 млрд грн у 2012 році до 13,3 млрд грн у 2013 році.^{xx}

Електроенергетика. 24 жовтня 2013 року із прийняттям Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» розпочалася реформа ринку електроенергії.^{xxi} Заплановано, що чинна модель ринку «пул» з одним покупцем буде поступово трансформована за моделлю конкурентного ринку до 1 липня 2017 році. Згідно із запропонованими змінами генерація та передавання електроенергії (що знаходиться нині під управлінням НЕК «Укренерго») буде розділена, із одночасним запровадженням нових принципів торгівлі електроенергією на основі механізму двосторонніх контрактів та спотового «день наперед» ринку (включаючи балансуєчий ринок). Головна критика цієї моделі стосується державного втручання до ринку електроенергії через механізм Гарантованого покупця та Фонд вирівнювання вартісного дисбалансу, що змінить фокус перехресного субсидування в секторі зі споживачів на генерацію (атомні та гідроелектростанції будуть субсидувати теплові станції та відновлювану енергетику).

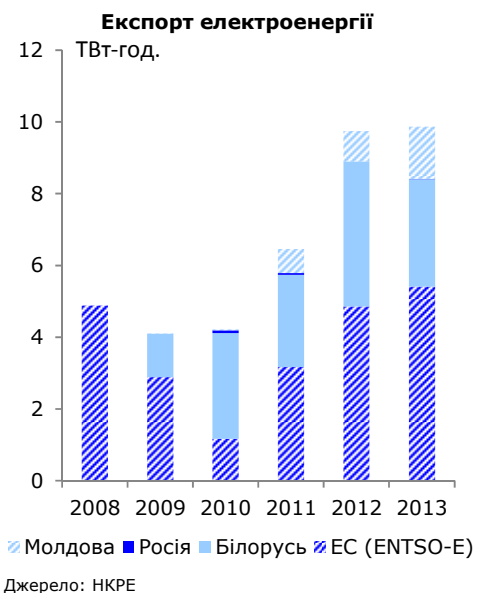
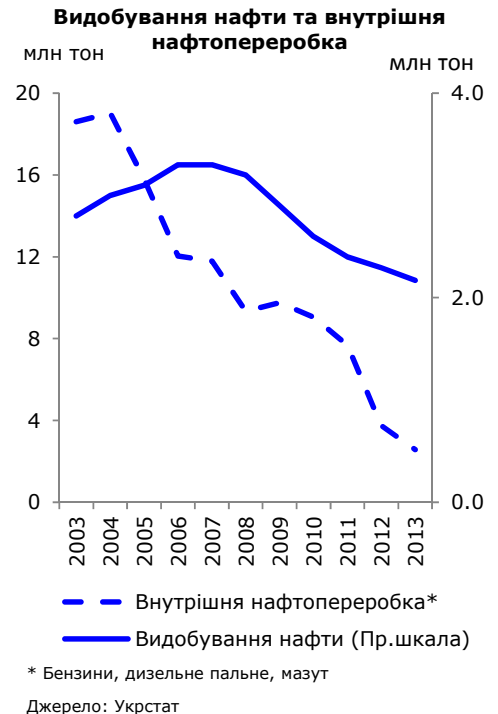
В 2013 році експорт електроенергії з України дещо зріс на 1,2% до 9,9 ТВт-год. З точки регіонального поділу європейські країни та Молдова збільшили імпорт української електроенергії, тоді як поставки до Білорусі впали на 26% до 3,0 ТВт-год. Головними експортерами української електроенергії були ДТЕК «Східенерго» та ДТЕК «Пауер Трейд». Як і у минулі два роки, у 2013 році ДТЕК знову отримала монопольний статус на експорт електроенергії до Європи.

Відновлювані джерела енергії. У 2013 році відновлювана енергетика в Україні продовжила стрімке зростання. Загальні встановлені потужності відновлюваної генерації зросли на 55% до 1 ГВт, завдячуючи значному приросту потужності у вітровій та сонячній генерації.^{xxii} Генерація електроенергії з відновлюваних джерел зростає на 78% до 1,4 ТВт-год, що еквівалентно 0,7% від загального виробництва електроенергії в країні.^{xxiii} Знаковою подією стало те, що у 2013 році були остаточно подолані юридичні перешкоди, що заважали отриманню зеленого тарифу біоенергетикою, що призвело до появи нових потужностей з виробництва енергії з біомаси та біогазу. Очікується, що це зробить внесок до більш повного використання високого потенціалу біоенергетики у наступні роки.

Розвиток відновлюваної енергетики також мав важливі наслідки для зайнятості. Відповідно до Асоціації учасників ринку альтернативних видів палива та енергії (АПЕУ), вона забезпечила близько 15 тисяч нових робочих місць і очікується, що це число може зрости в 4-5 разів в наступні 2-3 роки.^{xxiv}

Транспорт: Спад продовжується

Ринкові тенденції. У 2013 році стан транспортної галузі України продовжив погіршуватись через економічний спад та скорочення транзиту газу. Водночас вантажооборот скоротився на 3,9%.

У 2013 році приватні перевізники збільшили свою частку ринку вантажних залізничних перевезень на 17 відсоткових пунктів до 48% через зростання кількості вагонів на 46% дпр.

Пасажирооборот зменшився на 2,9% дпр (вимірюється у пасажиро-кілометрах). Найбільше він скоротився на повітряному транспорті (на 12,8%) через банкрутство авіакомпанії Аеросвіт в грудні 2012 року. А оскільки багато далекомагістральних маршрутів Аеросвіту ще не покривались українськими авіаперевізниками у 2013 році, середня дальність польоту на одного пасажера знизилась, що вплинуло на показник пасажирообороту. Водночас перевезення автомобільним транспортом впало на 2,4%. Не скоротилось лише перевезення метрополітеном.

Тарифи. У 2013 році Міністерство інфраструктури підвищувало тарифи на залізничні вантажні перевезення у три етапи: на 4% в червні, на 3% в липні та на 2,8% в жовтні.^{xxv} У 2013 році ці тарифи були вищими в середньому на 5,6%, ніж попереднього року.^{xxvi}

Міністерство інфраструктури підвищило базовий тариф на залізничні пасажирські перевезення у купейних вагонах на 10% в липні та на 10% в жовтні.^{xxvii} Проте кінцеві тарифи досі не покривають витрат на пасажирські перевезення. Зокрема, в 2013 році збитки Укрзалізниці (УЗ) від пасажирських перевезень оцінювались в 6,7 млрд грн (6,9 млрд грн у 2012 році).^{xxviii} Ці втрати були повністю компенсовані за рахунок прибутку від вантажних перевезень. Таким чином, рівень перехресного субсидування в секторі залишався високим.

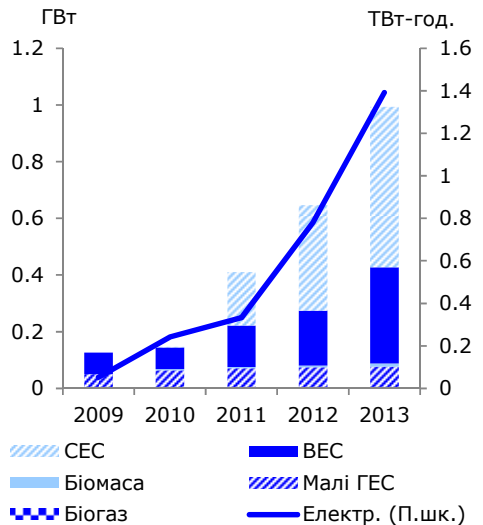
Транспортна політика. У 2013 році запланована реформа сектору залізничних перевезень була відкладена, оскільки уряд не затвердив постанови щодо реорганізації УЗ в публічне акціонерне товариство. Новий закон щодо залізничних перевезень також не було прийнято. Отже, уряд не виконав власний план дій, згідно з яким передбачалось, що Міністерство інфраструктури відділить функції державного управління УЗ від комерційних функцій. Також не було забезпечено перехід до прозорого фінансування з 2014 року. В результаті уряду доведеться надалі продовжити законодавчу роботу.

У 2013 році набув чинності закон «Про морські порти України».^{xxix} Основні зміни стосуються поділу регулюючих та комерційних функцій в портах, створення Адміністрації морських портів України, можливість передачі портових потужностей у концесію, а також їх приватизацію, лібералізацію тарифів. Кабінет Міністрів затвердив «Стратегію розвитку морських портів до 2038 року».^{xxx} Кожний порт в грудні 2013 року представив плани розвитку, які включали днопоглиблювальні роботи, розвиток морської інфраструктури терміналів, в тому числі доріг та залізничних шляхів, залучення інвестицій та інші питання. У 2013 році Адміністрація морських портів створила Реєстр морських портів. Реєстр містить інформацію щодо причалів і морських терміналів, послуг, що надаються, типу та групи вантажів, які обслуговуються в портах та іншу інформацію. Доступ до реєстру є відкритим і безоплатним. Створення такого реєстру дозволить посилити прозорість галузі.

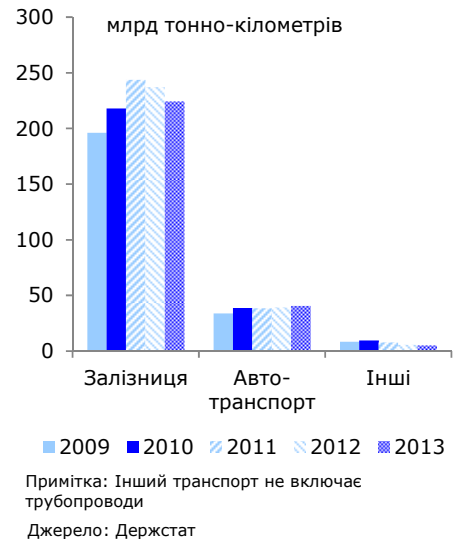
Інфраструктурні проекти. У 2013 році Укравтодор (Державне агентство автомобільних доріг України) побудував та реконструював 626 км доріг, що на 61% менше, ніж у 2012 році. Більшість робіт з реконструкції були профінансовані за рахунок коштів, наданих міжнародними фінансовими організаціями.

В серпні Міжнародний банк реконструкції та розвитку (МБРР) підписав кредитну угоду з Укравтодором, яка передбачає фінансування проекту поліпшення стану ділянок дороги М-03 (Київ-Харків-Довжанський) та підвищення безпеки дорожнього руху в Україні. Сума кредиту становила 850 млн дол. США. Кредит був наданий у два транші в 400 та 450 млн дол. США^{xxxi}, проте

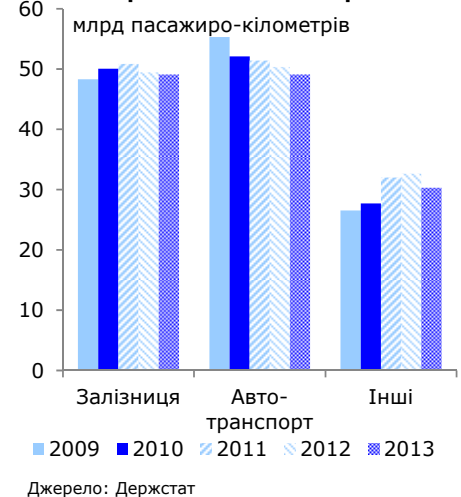
Потужності та електроенергія від ВДЕ

Перевезення вантажів

Перевезення пасажирів

роботи проводились з відставанням від графіку і ділянку дороги у 2013 році не було відкрито.

Телекомунікації: Перенесення абонентських номерів досі не впроваджено

Законодавство. В квітні 2013 року Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері зв'язку та інформатизації (НКРЗІ) затвердила положення про перенесення абонентських номерів між мобільними операторами.^{xxxii} Перенесення абонентських номерів фіксованого зв'язку може відбуватись в межах зони нумерації мережі. Регулювання на мережах мобільного зв'язку мало набути чинності 20 грудня 2013 року, а на мережах фіксованого місцевого телефонного зв'язку – 1 січня 2015 року за наявності технічної можливості комутаційних станцій. Проте запровадження процедури для мобільних операторів було пізніше відкладено до 1 липня 2014 року. Централізоване технічне адміністрування персональних номерів та перенесених абонентських номерів було покладене на консорціум державних та приватних підприємств «Український центр підтримки номерів та адрес», який мав до 20 жовтня 2013 року ввести в експлуатацію централізовану базу персональних та абонентських номерів, але не зробив цього.

В грудні НКРЗІ визначив перелік показників якості фіксованого, мобільного зв'язку та послуг із доступу до Інтернету, рівні яких підлягають обов'язковому оприлюдненню операторами телекомунікацій у 2015 році.^{xxxiii} Очікується, що це дозволить підвищити прозорість сектору телекомунікацій.

Ринкові тенденції. За даними Держстату кількість абонентів мобільного зв'язку у 2013 році збільшилась на 5,2% до 62,5 млн абонентів або 137,3 на 100 жителів.^{xxxiv} Рівень проникнення мобільного зв'язку не однаковий за регіонами і є нижчим за 100% у двох областях: Хмельницькій (92,5%) та тернопільській (95,4%). Водночас кількість абонентів фіксованого телефонного зв'язку далі знизилась на 4,9% до 25,1 абонентів на 100 жителів через програш у конкурентній боротьбі. «Укртелеком» залишився монополієм провайдером послуг фіксованого зв'язку з часткою ринку 74%.

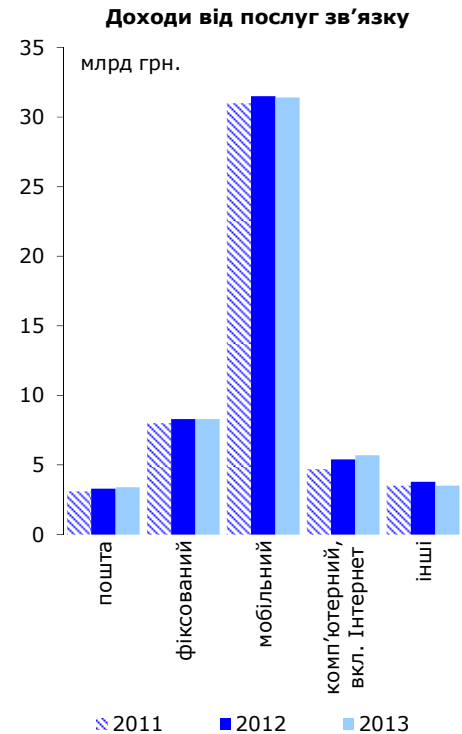
Трьома основними операторами на ринку мобільного зв'язку є «Київстар», «МТС Україна» та «Астеліт».

В 2013 році в Україні було 5,7 млн абонентів Інтернет^{xxxv} та 7,2 млн абонентів широкосмугового доступу (ШСД) до Інтернету (11% корпоративних клієнтів)^{xxxvi}. Рівень проникнення на ринку ШСД для домогосподарств в 2013 році становив 37,5%. «Укртелеком» був найбільшим провайдером фіксованого ШСД з 1,6 млн абонентів, другим був «Київстар» (693 000 абонентів) і третім – «Воля» (550 000).^{xxxvii}

Граничні тарифи. За даними НКРЗІ, незважаючи на підвищення тарифів у 2012 році, місцевий телефонний зв'язок залишався збитковим, особливо в сільській місцевості, де покриває лише 50% витрат. В результаті в 2013 році НКРЗІ продовжила підвищувати граничні тарифи в два етапи: з 1 травня та з 1 листопада.^{xxxviii} На першому етапі тариф в містах було підвищено на 7%, тариф в сільській місцевості – на 10% та додатково на 15% на другому етапі. Хоча цей крок покращить фінансове становище на ринку фіксованого зв'язку, він навряд чи вирішить проблему збитковості.

Комунальні послуги: НКП не змогла запровадити стимулююче регулювання

Законодавство. В 2013 році Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері комунальних послуг (НКП), затвердила законодавчі акти, направлені на впровадження стимулюючого регулювання в секторі комунальних послуг^{xxxix}, яке спрямоване на поліпшення фінансового стану підприємств з транспортування теплової енергії, водопостачання та

водовідведення. Нове регулювання також покликане заохотити компанії зменшувати витрати. Однак впровадження стимулюючого регулювання було відкладене через те, що тарифи на комунальні послуги не були підвищені до економічно обґрунтованого рівня.

НКП змінила умови ліцензування діяльності з централізованого водопостачання та водовідведення. За новими критеріями підприємства, які надають послуги з централізованого водопостачання та водовідведення в містах з населенням більше 30000 жителів, тепер підпорядковуються лише НКП. До цього вони також повинні були отримати ліцензію від регіональних органів влади.

НКП розпочала роботу над формуванням реєстру підприємств, які займаються переробкою та захороненням побутових відходів. Зокрема, за даними місцевих адміністрацій в Україні є 3686 місць видалення відходів; водночас за даними Держстату 1438 підприємств займаються захороненням побутових відходів та функціонує близько 6700 сміттєзвалищ та полігонів. Такі розбіжності в даних свідчать про нагальну потребу упорядкувати звітність в цій сфері.

Міжнародні проекти. В червні 2013 року НКП завершила участь в проекті технічної допомоги USAID «Реформа міського тепло забезпечення в Україні».^{xi} В результаті проекту розроблено нову методологію формування тарифів на принципах стимулюючого регулювання та план поступового приведення тарифів до економічно обґрунтованого рівня.

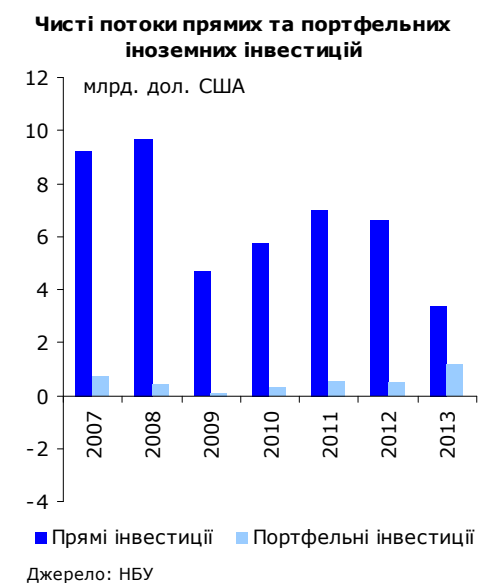
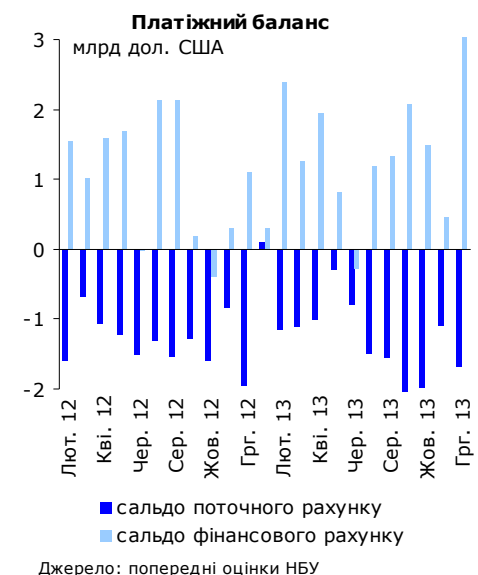
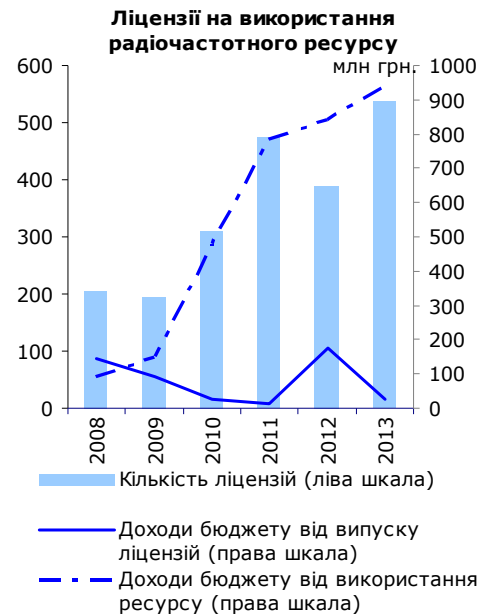
Платіжний баланс: Сальдо платіжного балансу було додатним

У 2013 році міжнародні резерви НБУ зменшились, оскільки консолідований профіцит платіжного балансу 2,0 млрд дол. США був недостатнім, щоб забезпечити виплати боргів перед МВФ. Відповідно до нової методології, запровадженої НБУ в 2014 році,^{xii} дефіцит поточного та капітального рахунку на рівні 16,5 млрд дол. США (9,0% від ВВП) був меншим, ніж залучене фінансування на рівні 18,8 млрд дол. США (6,0% від ВВП) через фінансовий рахунок^{xiii}.

Рахунок поточних операцій. Дефіцит поточного рахунку у 2013 році розширився до 9,0% від ВВП з 8,1% від ВВП у 2012 році через зменшення профіциту торгівлі послугами та зростання чистих виплат інвестиційних доходів нерезидентам (процентів за зовнішнім боргом та розподілу доходів на акціонерний капітал). Позитивне сальдо торгівлі послугами зменшилось до 6,2 млрд дол. США з 7,5 млрд дол. США, оскільки імпорт послуг зріс на 11%, а експорт збільшився на 2%. Імпорт послуг зріс внаслідок зростання витрат на подорожі та виплат роялті (часто використовуються для уникнення обмежень на рух капіталу). Експорт послуг незначно зріс, оскільки зростання експорту послуг ІКТ компенсувало зменшення доходів від транспортних послуг. Дефіцит торгівлі товарами залишився на рівні 21,8 млрд дол. США (див. *Торгівля товарами*).^{xiiii}

Чисті виплати інвестиційних доходів зросли до 9,8 млрд дол. США у 2013 році з 8,5 млрд дол. США в 2012 році через зростання середньої відсоткової ставки та збільшення зовнішніх зобов'язань. Це компенсувалось зростанням приватних переказів та доходів фрілансерів, отриманих від нерезидентів, що зросли до 9,7 млрд дол. США у 2013 році з 8,4 млрд дол. США у 2012 році, через зростання надходжень з Росії та інших країн поза межами ЄС.

Рахунок фінансових операцій. Дефіцит рахунку фінансових операцій (тобто чисті надходження іноземного капіталу в Україну) сягнув 18,8 млрд дол. США або 10,3% від ВВП. Чисте придбання зовнішніх активів стало від'ємним на рівні 0,8 млрд дол. США в 2013 році порівняно із зростанням на 10,3 млрд дол. США в 2012 році. Зростання готівкової іноземної валюти поза межами банків різко зменшилось до 2,7 млрд дол. США. Це відбулось, оскільки домогосподарства віддавали перевагу банківським депозитам як

засобу заощаджень, а тіньова економіка не потребувала додаткових коштів через рецесію. До того ж іноземні активи українських банків впали на 3,3 млрд дол. США.

Чисте зростання зовнішніх зобов'язань зменшилось на 1,1 млрд дол. США до 17,9 млрд дол. США оскільки чисті надходження ПІІ обвалились, а запозичення реального сектору різко збільшились. Це відображало обмежений доступ нефінансових корпорацій до зовнішнього фінансування у другому півріччі, оскільки чутливість до ризику зросла, а кредитний рейтинг України впав.

Уряд та банки використовували «вікна можливості» в першій половині року для випуску еврооблігацій. Це дозволило банкам збільшити зовнішні зобов'язання на 0,7 млрд дол. США після кількох років чистого погашення боргів. Уряд також домовився з Росією щодо інвестиції на суму 3 млрд дол. США в українські еврооблігації в грудні (див. Політика). В цілому, чисті запозичення уряду становили 4,8 млрд дол. США. Водночас зростання несплачених рахунків за російський газ Нафтогазу (див. Енергетичний сектор) та іншого імпорту в кредит призвело до зростання торговельних кредитів українським імпортерам на 4,6 млрд дол. США.

ПІІ. За даними НБУ притік ПІІ в Україну у 2013 році впав до 3,8 млрд дол. США з 7,8 млрд дол. США в 2012 році. Продовження рецесії в Україні та несприятливий бізнес-клімат обмежили надходження ПІІ. До того ж, в 2012 році ПІІ включали пов'язані з Євро-2012 надходження від офшорних дочірніх компаній українських бізнес-груп. Надходження ПІІ у 2013 році зосереджувались в сфері торгівлі та переробній промисловості. Обсяг ПІІ у фінансовому секторі залишався найбільшим, незважаючи на зниження ринкової частки іноземних банків в Україні (див. Фінансові ринки).

Кіпр залишався основною країною походження ПІІ до України, і був єдиною країною з відчутним зростання інвестицій за останні кілька років. ПІІ з Росії та Нідерландів також зростали. Варто зазначити що українські бізнес-групи за останні роки відкрили дочірні компанії не лише в Кіпрі, що є найбільшим «інвестором» в Україну, а у Великобританії, Нідерландах та Австрії. Тому зростання ПІІ з цих країн може відображати повернення відтоку капіталу у формі ПІІ.

Торгівля товарами: Зменшення дефіциту зовнішньої торгівлі у 2013 році

За даними Держстату у 2013 році дефіцит зовнішньої торгівлі товарами знизився до 13,7 млрд дол. США порівняно з 15,9 млрд дол. США у 2012 році, за рахунок суттєвого спаду імпорту на фоні невеликого зниження експорту.

Експорт товарів. У 2013 році спостерігався спад експорту на 8% у доларовому виразі через слабкий зовнішній попит на більшість товарів. Експорт продукції Розділів II «Продукти рослинного походження» та III «Жири та олії тваринного або рослинного походження» скоротився відповідно на 3,7% і 16,7% у зв'язку із суттєвим зменшенням світових цін на зернові, олійні культури та продукти їх переробки у другій половині 2013 року.

Зниження експорту хімічної продукції (Розділ VI) на 14,5% зумовлене скороченням поставок добрив внаслідок зростання конкуренції. Зокрема, відбулося зниження світових цін через «обвал» ринку китайським дешевим карбамідом, в результаті чого українські підприємства знизили, а деякі з них навіть вимушені були зупинити виробництво добрив у 2013 році.^{xliv}

Експорт продукції машинобудування (Розділ XVII. «Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби») скоротився на 43,9 % переважно через скорочення експорту залізничних локомотивів після призупинення поставок до Росії.

Експорт металургійної продукції (Розділ XV) впав на 7%, що пов'язано з нижчим попитом у країнах Близького Сходу. Разом з

Структура зовнішньої торгівлі товарами за 2013 рік

	Експорт		Імпорт	
	млн дол. США	% дпр	млн дол. США	% дпр
Усього	63312	-8	76964	-9.1
I. Живі тварини; продукти тваринного походження	1084	12.8	1892	10.1
II. Продукти рослинного походження	8876	-3.7	2670	9.9
III. 15 Жири та олії тваринного або рослинного походження	3507	-16.7	403	-0.7
IV. Готові харчові продукти	3557	1.8	3219	8.5
V. Мінеральні продукти	7495	-2	22362	-18.8
VI. Продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості	4327	-14.5	8435	-1.8
VII. Полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них	788	-21.2	4593	2.8
VIII. Шкури необроблені, шкіра вичищена	149	9.8	257	4.1
IX. Деревина і вироби з деревини	1144	7.9	416	12.6
X. Маса з деревини або інших волокнистих целюлозних матеріалів	1247	10.1	1902	4.9
XI. Текстильні матеріали та текстильні вироби	811	3.5	2435	-5
XII. Взуття, головні убори, парасольки	199	13	795	0.2
XIII. Вироби з каменю, гіпсу, цементу	583	0.1	1141	3.1
XIV. Дорогоцінне або напівдорогоцінне каміння	118	-15.3	690	39.9
XV. Недорогоцінні метали та вироби з них	17571	-7	5003	-4.5
XVI. Машини, обладнання та механізми; електротехнічне обладнання	6975	-0.7	12470	-5.4
XVII. Засоби наземного транспорту, літальні апарати, плавучі засоби	3344	-43.9	5901	-26.8
XVIII. Прилади та апарати оптичні, фотографічні	296	-0.1	1094	-10.2
XX. Різні промислові товари	661	8.5	892	-12.1
XXI. Твори мистецтва	1	84.3	23	187.8
Товари, придбані в портах	26	-13.2	294	-21.4
Різне	553	40.3	75	37.9

Джерело: Держстат

тим, частка експорту цих товарів зросла на 0,3 відсоткові пункти до 27,8%.

Найвищі обсяги зростання експорту (на 12,8%) спостерігалися у 2013 році щодо живих тварин та продуктів тваринного походження (Розділ I). Цьому сприяли відкриття нових ринків збуту для українських товарів. У цілому, частка сільськогосподарської продукції (розділи I- IV) збільшилася на 0,8 відсоткових пункти до 26,8% загального експорту товарів у 2013 році.

Імпорт товарів. У 2013 році імпорт товарів зменшився на 9,1% до 77 млрд дол. США. На зменшення імпорту найбільше вплинуло скорочення імпорту мінеральних продуктів (Розділ V) на 18,8%. В результаті чого частка мінеральних продуктів знизилася на 3,4 відсоткових пункти до 29,1% від загального обсягу імпорту товарів, значною мірою за рахунок скорочення імпорту природного газу на 17,7% (див. *Енергетичний сектор*) і зниження імпорту сирової нафти (на 49%).

Найбільше зростання імпорту у доларовому виразі спостерігалось щодо готових харчових продуктів (Розділ IV) на 8,5% за рахунок вищого ввезення алкогольних і безалкогольних напоїв та оцту. Зростання імпорту цих продуктів можна пояснити збільшенням попиту в Україні на імпортовану алкогольну продукцію дешевшого цінового сегменту.

Торговельні партнери. Країни СНД та ЄС залишилися основними торговельними партнерами України. Водночас оборот торгівлі (експорт плюс імпорт) зріс з країнами ЄС та суттєво зменшився з країнами СНД.

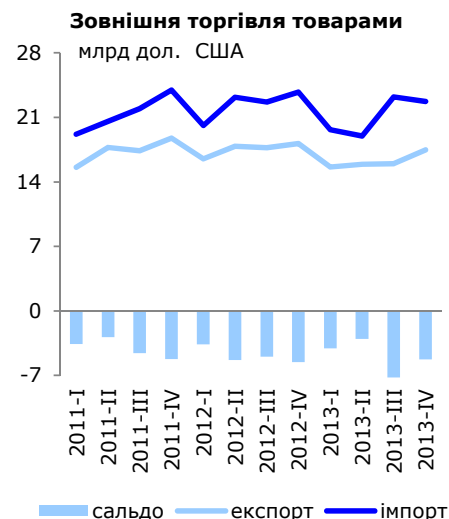
В загальному обсязі експорту частка країн СНД зменшилася на 2,2% та склала 34,8%, а імпорту – впала на 4,7% до 36,3%. Частка експорту до країн ЄС склала 26,5%, а частка імпорту з країн ЄС – 35,1%.

Росія залишається найбільшим торговельним партнером України (23,8% експорту та 30,2% імпорту). Дефіцит зовнішньої торгівлі товарами з Росією у розмірі 8,2 млрд дол. США у 2013 році, аналогічно попереднім рокам, в основному пояснюється імпортом енергоносіїв.

Німеччина, Польща та Італія – найбільші європейські торгові партнери України. Тоді як Польща та Італія є найбільшими імпортерами української продукції (відповідно 4,0 і 3,7% від експорту), Німеччина, Польща та Італія найбільше імпортують товарів до України (відповідно 8,8 %, 5,3 % та 2,7% імпорту).

Міграція: Незначний прогрес у напрямку лібералізації візового режиму ЄС для України

Регулювання. У 2013 році Україна сповільнила реалізацію плану дій щодо лібералізації візового режиму ЄС для України (ПДЛВР), який був прийнятий у 2010 році. Протягом року парламент прийняв лише декілька законів, які були передбачені планом, в тому числі пакет антикорупційних законів, а також поправки до закону про захист персональних даних. Прогрес у виконанні плану був меншим, ніж у 2012 році, коли було ухвалено більше законів^{xiv}. В результаті Україні не вдалося завершити першу фазу плану (зміни у законодавстві та плануванні). У листопаді Європейська комісія визначила чотири питання, вирішення яких є необхідним для завершення першої фази плану: Україна має прийняти закони та нормативні акти, спрямовані на (1) боротьбу з корупцією (зокрема, щодо розкриття інформації про майно державними службовцями та змін у системі державних закупівель), (2) ліквідацію дискримінації на ринку праці, (3) посилення захисту біженців та (4) визначення обов'язковості використання відбитків пальців у якості біометричної інформації у паспортах^{xv}. Метою ПДЛВР є забезпечення умов, що дозволяють ЄС скасувати візи на короткострокові поїздки громадян України до країн союзу. Крім цього, Україна не завершила створення Єдиного державного демографічного реєстру, а також не розпочала

Джерело: НБУ

Джерело: Держстат

випуск біометричних паспортів. Таким чином, лібералізацію візового режиму було відкладено.

У 2013 році не було також ніяких істотних змін у тих сферах регулювання міграції, які не охоплюються ПДЛВР. У квітні парламент прийняв закон, який полегшує добровільну участь українських трудових мігрантів у державній системі пенсійного страхування.^{xlviii} Крім цього, були розроблені та обговорені два законопроекти щодо зовнішньої трудової міграції, але жоден з них не був поданий до парламенту.

Міграційні потоки. Відповідно до даних Держстату у 2013 році число офіційно зареєстрованих мігрантів з України збільшилося вперше з 1995 року (22,2 тис. порівняно з 14,5 тис. у 2012 році). Водночас число мігрантів, що прибувають до України, скоротилося (до 54,1 тис. з 76,4 тис. у 2012 році). В результаті у 2013 році чистий приплив мігрантів в Україну зменшився до 32 тис. з 61,9 тис. у 2012 році. Ці тенденції могли бути пов'язані з погіршення економічних умов в Україні. Як і попереднього року, чистий приплив мігрантів був позитивним майже для всіх регіонів України, за винятком Закарпатської області. Більшість іммігрантів оселилися в Києві, Криму, а також у найбільших промислових регіонах (Дніпропетровська, Донецька, Харківська, Луганська та Одеська області). Ці ж регіони були основними постачальниками зовнішніх мігрантів.

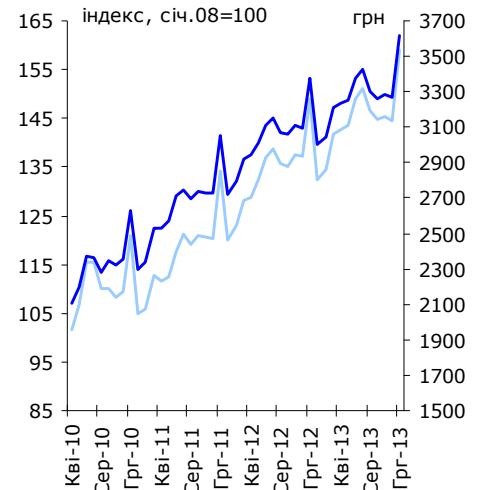
Зарплати та дохід: Зростання наявного доходу сповільнилось

Складна фінансова ситуація компаній та високий фіскальний тиск призвели до повільнішого зростання наявного доходу домогосподарств, який зріс на 5,0% в номінальному виразі і на 5,3% в реальному виразі.

Доход від заробітної плати зріс на 4,0% в номінальному виразі, тоді як середня заробітна плата збільшилась на 7,9%. Така розбіжність в темпах зростання може бути пов'язана із повільнішим зростанням зарплати в тішовій економіці, а також зниженням тривалості відпрацьованого часу в офіційному секторі з метою обмежити звільнення (див. *Ринок праці*). Зростання заробітної плати частково пояснювалось підвищенням мінімальної заробітної плати на 4,9% в середньому за 2013 рік. Найвище зростання зарплати на 12,1% було в сільському господарстві через збільшення доходів (див. *Сільськогосподарське виробництво і торгівля*). Водночас середня заробітна плата в секторі залишилась найнижчою в економіці (на 28,4% нижчою за середню). Збільшення роздрібною торгівлі та вища конкуренція призвели до зростання заробітних плат в торгівлі на 11,3%. Зарплати в промисловості зросли більше, ніж в середньому (на 8,2%), що може бути пов'язано із підвищенням мінімальної заробітної плати та вищою продуктивністю праці. Рівень оплати праці в державному управлінні зріс на 8,4% і був на 13,4% вищим, ніж середній. Водночас заробітна плата в охороні здоров'я та освіті надалі відставали від середньої заробітної плати (були нижчими відповідно на 26,8% та 17,3%). Фінансові і страхові компанії збільшили заробітну плату лише на 4,4% через виклики, з якими вони стикались протягом всього року (див. *Фінансові ринки*). Регіональні відмінності в рівні оплати праці залишились, оскільки лише п'ять регіонів (а саме Донецька, Дніпропетровська, Київська, Луганська області та місто Київ) сплачували заробітні плати вищі, за середню. Все ж, оплата праці залишилась найбільшим джерелом доходів домогосподарств із часткою 41,4%.

Доход від соціальної допомоги і поточних трансфертів зріс на 6,0% передусім через підвищення прожиткового мінімуму (див. *Соціальні стандарти*). Вищий дохід від відсоткових ставок на депозити сприяв зростанню доходу від власності на 3,3%. Водночас хороший врожай, найвірогідніше, пояснює збільшення прибутків та змішаного доходу на 7,9%.

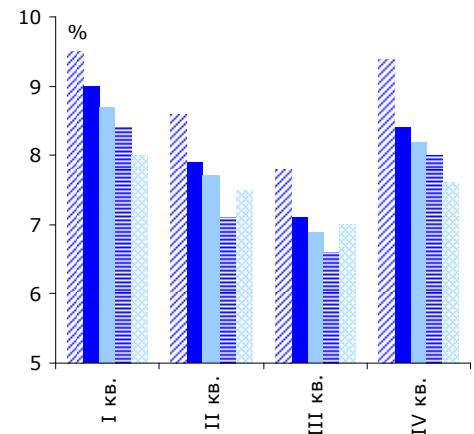
Середня заробітна плата

— індекс реальної заробітної плати (ліва шкала)
— середня заробітна плата (права шкала)

Джерело: Держстат

Рівень безробіття (МОП)

Джерело: Держстат

Ринок праці: Рівень безробіття знизився всупереч рецесії

Рівень безробіття (МОП). Ринок праці у 2013 році залишався порівняно сильним на фоні економічної стагнації. Рівень безробіття (за методологією МОП) знизився до 7,2% до економічно-активного населення у віці 15-70 років порівняно із 7,5% у 2012 році. Це може бути пояснено небажанням роботодавців скорочувати працівників, зниженням пропозиції робочої сили та можливим зсувом зайнятості в сектори з інтенсивнішим використанням праці або збільшенням самозайнятості.

Рівень безробіття залишився вищим для чоловіків, ніж для жінок (відповідно 8,0% та 6,2%), а також в сільській місцевості, ніж в міській (відповідно 7,3% та 7,1%).

Часткова зайнятість. Багато компаній використовували часткову зайнятість або скорочений робочий час для обмеження витрат на робочу силу у відповідь на фінансові складнощі. Зокрема, частка штатних працівників, яким було скорочено тривалість робочого часу, зросла до 7,9% у 2013 році. Зокрема, в промисловості 14,2% працівників працювали скорочений тиждень, тоді як ще 2,3% були в неоплачуваних відпустках. Більше чверті працівників в будівництві стикнулись із скороченням робочого часу. Компанії також використовували скорочений робочий тиждень і неоплачувані адміністративні відпустки, щоб уникнути високих витрат, пов'язаних із звільненнями, а згодом із найманням нових працівників під час економічного відновлення. Подібний підхід було використано протягом економічної кризи у 2009 році.

Фіскальна політика: Фіскальна позиція суттєво ослабла

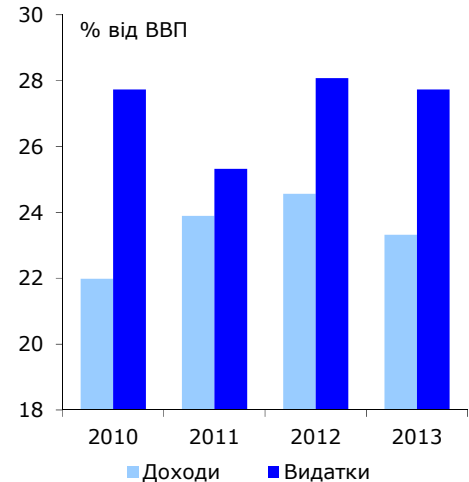
Бюджетний процес 2013 року. Закон про Державний бюджет на 2013 рік було ухвалено у грудні 2012 року^{xviii}. Він базувався на оптимістичних макроекономічних припущеннях: зростанні ВВП та інфляції (ІСЦ) відповідно на 3,4% та 4,8%. Доходи та видатки Державного бюджету були заплановані на рівні 363 млрд грн та 412 млрд грн, що відповідно на 4,9% і 4,2% більше, ніж у 2012 році. Дефіцит бюджету за виключенням дефіциту Нафтогазу, визначено на рівні 3,2 % ВВП (50,5 млрд грн).

У липні Закон про Державний бюджет на 2013 рік зазнав змін^{xlix}. Зокрема, було збільшено державну фінансову підтримку вугледобувних компаній (див. *Енергетичний сектор*). Крім того, уряд дозволив використовувати казначейські фінансові векселі для відшкодування ПДВ та покриття бюджетної заборгованості. Планувалося випустити векселі з п'ятирічним терміном погашення під 5% річних. Ухвалення цього рішення пояснювалося великим фіскальним розривом. Проте, запровадження цього інструменту на практиці могло б призвести до зменшення ліквідності компаній та зниження фіскальної прозорості. Пізніше, у жовтні було офіційно дозволено використовувати векселі для погашення бюджетної заборгованості перед підприємствами теплокомуненерго. Однак уряд так і не використав векселі у 2013 році.

Найсуттєвіші зміни до Закону про Державний бюджет України на 2013 рік були ухвалені в грудні через суттєве недовиконання плану головних бюджетних параметрів. Зокрема, план доходів Державного бюджету було знижено на 19,4 млрд грн до 351 млрд грн, в основному, за рахунок менших надходжень від ПДВ з товарів, вироблених в Україні, та рентної плати за транспортування природного газу. Водночас запланований рівень дефіциту зріс до 70 млрд грн (див. *Державний борг*). Таким чином, уряд відмовився проводити бюджетну консолідацію, тим самим надалі посилюючи занепокоєння щодо фіскальної стійкості.

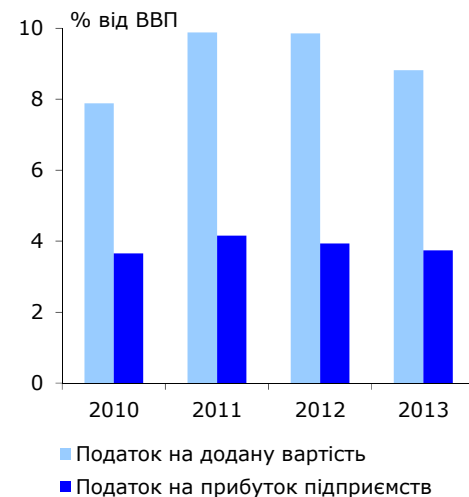
Виконання Державного бюджету. План основних бюджетних параметрів було суттєво недовиконано у 2013 році через надмірно оптимістичний прогноз та сповільнення економіки. Доходи

Доходи та видатки Державного бюджету

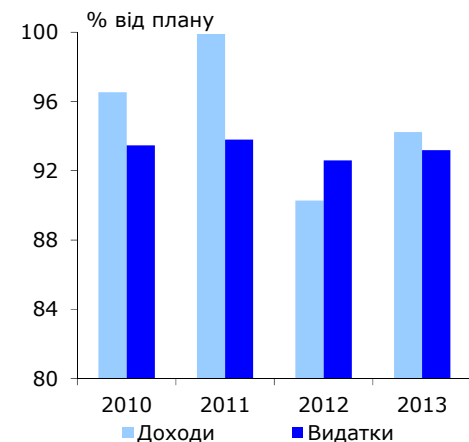
Джерело: Державна казначейська служба

Доходи від основних податків

Джерело: Державна казначейська служба, Державна служба статистики

Виконання Державного бюджету

Джерело: Державна казначейська служба

Державного бюджету становили лише 94,2% від переглянутого в грудні плану (або 93,5% від початкового плану).ⁱ Зокрема, доходи від ППП були нижче, ніж планувалося на 6,2%, незважаючи на великі авансові платежі з цього податку.ⁱⁱ В першу чергу, це пояснюється нижчими, ніж очікувалося, прибутками підприємств (див. *Фінансові результати підприємств*). План надходжень від ПДВ був недовиконаний на 5,5% через нижче, ніж очікували, споживання та зменшення імпорту на фоні незрозумілого збільшення відшкодування обсягів ПДВ. Водночас, обсяги заборгованості з відшкодування ПДВ залишились майже на рівні 2012 року, а частка автоматичного відшкодування цього податку зменшилась.ⁱⁱⁱ

Водночас план неподаткових надходжень був також недовиконаний. Значний прибуток НБУ, перерахований до бюджету, та кредит, одержаний Державним агентством автомобільних доріг України (Укравтодор)ⁱⁱⁱⁱ, виявились недостатніми для виконання плану неподаткових надходжень. В цілому, доходи Державного бюджету зменшились на 2,0% дпр (до 339 млрд грн).

Незважаючи на зростання видатків Державного бюджету на 2,0% дпр до 403 млрд грн, вони були на 6,8% нижче, ніж планувалися, через брак необхідного фінансування. Видатки на обслуговування державного боргу збільшились на 23,0% дпр і склали 7,9% від загального обсягу видатків (у порівнянні з 6,5% в 2012 році) у зв'язку зі зростанням боргу та збільшенням вартості запозичень (див. *Державний борг*). Водночас видатки на соціальний захист та соціальне забезпечення зросли на 17,7% дпр (див. *Соціальна політика*). Соціальні видатки були профінансовані майже повністю (99,1% від плану), незважаючи на затримку виплат соціальної допомоги. Водночас капітальні видатки склали лише 39,7% від плану й були на 39,5% нижче, ніж у 2012 році. Це призвело до подальшого погіршення ситуації в інфраструктурних галузях, що негативно вплинуло на економічне зростання.

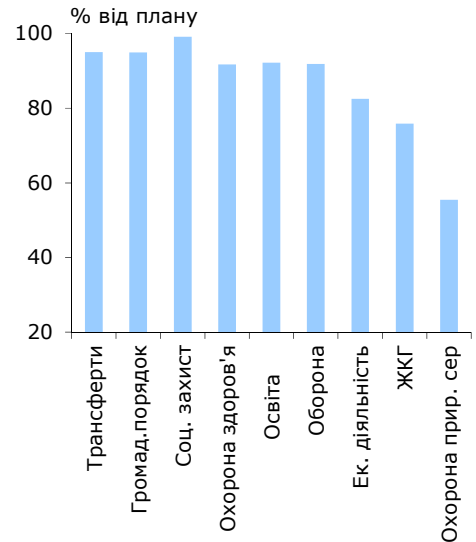
Дефіцит був на 14,3% менше, ніж плановий показник, через брак необхідного фінансування. Водночас він був на 21,2% вище, ніж у 2012 році. Дефіцит, в основному, був профінансований за рахунок розміщення внутрішніх державних облігацій, номінованих як у гривнях, так і в дол. США (див. *Державний борг*). Одночасно відбулось зростання загального дефіциту державного сектору з врахуванням дефіциту Нафтогазу й рекапіталізації банків, що склав 6,3 % від ВВП.

В цілому, у 2013 році уряд виявився неспроможним профінансувати всі свої зобов'язання в строк і в повному обсязі. Занепокоєність щодо стабільності державних фінансів особливо зросла наприкінці 2013 року через збільшення фіскального розриву.

Податкова політика. У 2013 році Державна податкова служба та Державна митна служба були об'єднані в єдине Міністерство доходів і зборів. Утворення єдиного централізованого органу виконавчої влади для здійснення податкового та митного адміністрування відповідає тенденціям, характерним для країн-членів ОЕСР, водночас, його варто було б підпорядкувати Міністерству фінансів. Однак створення Міністерства призвело до деяких незручностей для бізнесу.

Ставка податку ППП була зменшена (з 21 % в 2012 році до 19% в 2013 році) з метою зменшення практики мінімізації прибутку. Водночас відбулось розширення податкових пільг для окремих секторів економіки та інвестиційних проектів компаній у пріоритетних галузях промисловості.^{liv} Ефективність останніх залишилася низькою, оскільки проекти, які мали право на пільги, довільно визначались Кабінетом Міністрів. Крім того, з початку 2013 року було запроваджено обов'язкові місячні авансові платежі ППП для підприємств з оборотом понад 10 млн грн.^{lv} Одночасно, компаніям було фактично відмовлено в праві переносити збитки минулих періодів на поточний рік. В

Виконання плану видатків у 2013 році

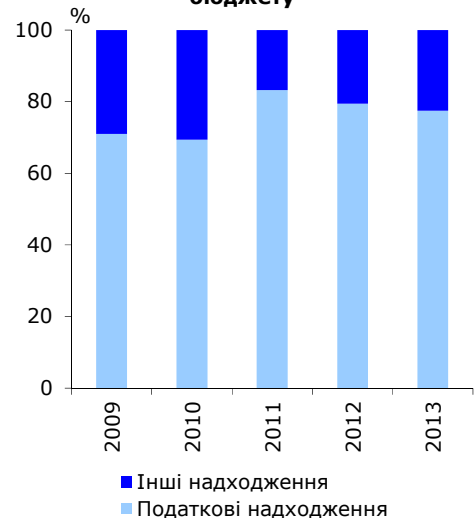
Джерело: Державна казначейська служба

Капітальні видатки Державного бюджету

Джерело: Державна казначейська служба

Структура доходів державного бюджету

Джерело: Державна казначейська служба

результаті, авансові платежі зі сплати ППП в 2013 році зросли на 4,1 млрд грн.

Також у 2013 році Уряд вніс зміни до податкового законодавства для забезпечення більших надходжень до бюджету. Однією з ключових змін стало запровадження правил трансфертного ціноутворення з 1 вересня 2013 року.^{lvi} Відповідний закон було ухвалено на основі Принципів ОЕСР. Він спрямований на боротьбу з ухиленням від сплати податків шляхом виведення капіталу з України з використанням занижених експортних цін або завищених імпорتنих цін. Податкові органи одержали право контролювати операції з одним контрагентом, що перевищують 50 млн грн на рік. Норми закону застосовуються по відношенню до пов'язаних осіб або резидентів всіх країн, де ставка ППП (податок на прибуток корпорацій) нижче, ніж в Україні, на 5 і більше відсоткових пунктів (для 2013 року нижче, ніж 14%). Очікувалось, що запровадження правил трансфертного ціноутворення збільшить доходи бюджету. Однак Законом було запроваджено пільги для компаній, які, як очікувалось, мали б забезпечити додаткові надходження до бюджету.^{lvii} До того ж, документ відрізняється від своїх європейських аналогів: вимоги закону є жорсткішими, сфера його дії розповсюджується на ширше коло видів бізнесу та операцій, передбачаються суворіші штрафи за порушення його норм. У зв'язку з цим, вплив Закону на зростання доходів бюджету залишився обмеженим.

Для збільшення надходжень до бюджету запроваджено декілька нових податків. По-перше, нарешті запроваджено довгоочікуваний податок на нерухомість. Проте, він стягувався лише з юридичних осіб. Спеціальне звільнення від сплати податку, яке отримали фізичні особи у 2013 році для завершення технічних робіт зі створення реєстру платників цього податку, не було продовжено у 2014 році. По-друге, з 1 вересня 2013 року введено утилізаційний збір на транспортні засоби.^{lviii} Стягнення збору було запроваджено щодо імпортерів всіх типів транспортних засобів при їх митному оформленні та вітчизняних виробників - при їх продажу (за винятком тих, що мають повний цикл виробництва).^{lix} Однак ця податкова новація призвела до застосування різних податкових режимів щодо імпортерів та вітчизняних виробників, що порушує принцип національного режиму СОТ.^{lx} По-третє, з 1 січня 2013 року уряд запровадив особливий акцизний податок на операції з продажу або іншого виду відчуження цінних паперів, який був скасований наприкінці року.^{lxi}

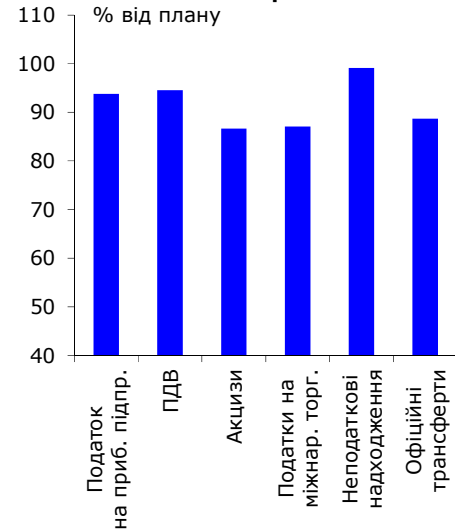
У 2013 році Конвенція між Урядом України і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування була остаточно ратифікована; водночас, вона не набула чинності минулого року. Конвенція розроблена на основі типової моделі податкової конвенції ОЕСР. Документ передбачає нові ставки податку на доходи (від 2% до 15% залежно від виду доходів) замість попередніх нульових ставок, що застосовувалися Україною щодо доходів резидентів Кіпру з джерелом походження з України.^{lxii}

Брак доходів на фоні подальшої стагнації економіки змусив уряд відкласти заплановане зниження ставки ПДВ у 2014 році.^{lxiii} Водночас, ставку ППП була знижена лише до 18%, тоді як заплановане подальше зниження ставки до 16% було відкладено до 2016 року.^{lxiv} З іншого боку, відбулось підвищення ставок акцизного податку на алкоголь та сигарети, а також заготівлю деревини.^{lxv}

Водночас сприятливим для бізнесу став подальший розвиток електронної податкової звітності та спрощення порядку реєстрації платником ПДВ із набуттям чинності з 1 січня 2014 року.^{lxvi} Розкриття у фінансовій звітності тимчасових і постійних податкових різниць стало правом, а не обов'язком платника податків.

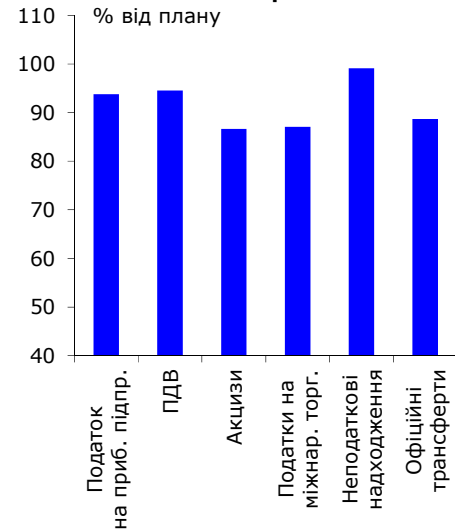
Ухвалення Державного бюджету на 2014 рік. Закон про Державний бюджет на 2014 рік не було ухвалено в 2013 році в

Доходи Державного бюджету у 2013 р.

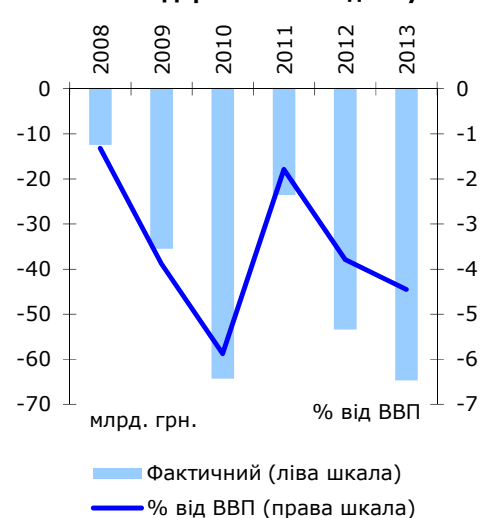
Джерело: Державна казначейська служба

Доходи Державного бюджету у 2013 р.

Джерело: Державна казначейська служба

Баланс Державного бюджету

Джерело: Державна казначейська служба

зв'язку зі економічною та політичною невизначеністю. Верховна Рада ухвалила Закон про Державний бюджет на 2014 рік лише 16 січня 2014 року.^{lxvii} Бюджетні параметри на 2014 рік базувалися на оптимістичному макроекономічному прогнозі зі зростанням реального ВВП на рівні 3,0%. Уряд відклав бюджетну консолідацію, що додатково посилює ризики щодо фінансової стійкості.

В результаті, в березні 2014 року новий уряд був змушений провести секвестр бюджету з метою ухвалення реалістичніших бюджетних параметрів. Він також запровадив деякі заходи з фінансової консолідації.^{lxviii}

Соціальна політика: Соціальні стандарти було надалі підвищено

Соціальна стандарти та мінімальна зарплата. У 2013 році прожитковий мінімум було підвищено двічі: у січні та грудні. Прожитковий мінімум для всіх груп зріс на 7,4% дпр в грудні. В результаті до кінця року такими ж темпами зросли і мінімальна заробітна плата, і мінімальна пенсія. Водночас вони зросли відповідно на 4,9% та 6,6% в середньому у 2013 році (зважаючи на різне підвищення протягом 2012 року).

Підвищення прожиткового мінімуму призвело до збільшення розміру соціальної допомоги. Зокрема, допомогу малозабезпеченим сім'ям та при народженні дитину було підвищено відповідними темпами.

Пенсійна система. Стійкість Пенсійного фонду викликала сумніви у 2013 році, хоча дефіцит Фонду скоротився. Крім того, дефіцит Фонду було переважно профінансовано за рахунок спеціального бюджетного трансферту у сумі 21,8 млрд грн, тоді як позабюджетні позики Казначейства^{lxix} скоротились з майже 12 млрд грн у 2012 році до майже 2 млрд грн у 2013 році. Позабюджетні позики скоротились, оскільки уряд не мав достатньо коштів на Єдиному казначейському рахунку (див. *Фінансова політика*). Крім того, бюджетний трансферт Фонду на фінансування спеціальних пенсій і підвищення пенсій до мінімального рівня збільшився на 24,8 млрд грн до 61,5 млрд грн.

Власні доходи Пенсійного фонду (переважно пенсійні внески) зросли на 5,6% до 167 млрд грн через повільне зростання фонду % від оплати праці. Пенсійні внески становили 67% від сукупних доходів Фонду, порівняно із 71% у 2012 році.

Водночас надходження пенсійних внесків були нижчими, за очікувані, особливо в кінці року. В результаті в останньому кварталі 2013 року мали місце затримки у виплаті пенсій. Це підштовхнуло уряд до рішення про дозвіл Пенсійному фонду залучати банківські позики для покриття розривів ліквідності.

Середня пенсія протягом 2013 року зросла на майже 4%. Вона становила 1526 грн на 1 січня 2014 року, що на 61% вище за мінімальну.

Державний борг: Державний борг продовжує зростати

У 2013 році державний борг (прямий і гарантований) збільшився на 13,4% до 584 млрд грн, незважаючи на великі виплати боргу. Борг зріс по відношенню до ВВП до 40,2%^{lxx}. Частка зовнішнього боргу у загальному борзі зменшилась до 51,4% порівняно з 60,0% у 2012 році через обмежений доступ уряду на міжнародні ринки капіталу. Водночас відбулось зростання внутрішнього та зовнішнього державного боргу, номінованого в іноземній валюті (на 1,9 відсотковий пункт до 59,8%), що призвело до посилення валютних ризиків і зробило фінансову позицію країни уразливішою до знецінення гривні.

Внутрішні запозичення. Станом на кінець грудня 2013 року сума ОВДП в обігу зросла на 33,3% дпр до 248 млрд грн.^{lxxi} Частка облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП) у власності НБУ збільшився на 2,6 відсотковий пункт до 59,4% від

Прожитковий мінімум, грн

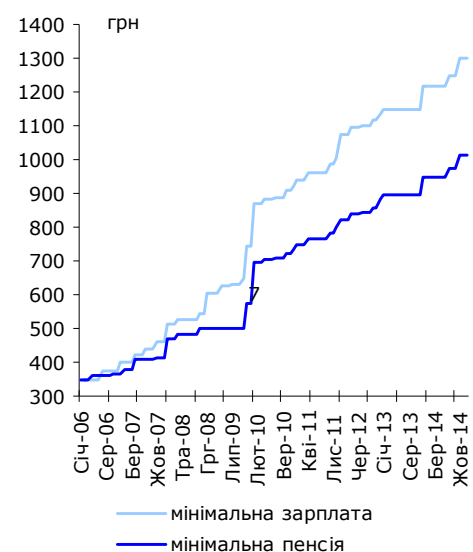
	2012		2013	
	Січ.	Груд.	Січ.	Груд.
Загальний показник	1017	1095	1108	1176
Зокрема:				
Діти віком до 6 років	893	961	972	1032
Діти віком від 6 до 18 років	1112	1197	1210	1286
Працевдатні особи*	1073	1134	1147	1218
Особи, які втратили працевдатність**	822	884	894	949

Примітка: * мінімальна заробітна плата

** мінімальна пенсія

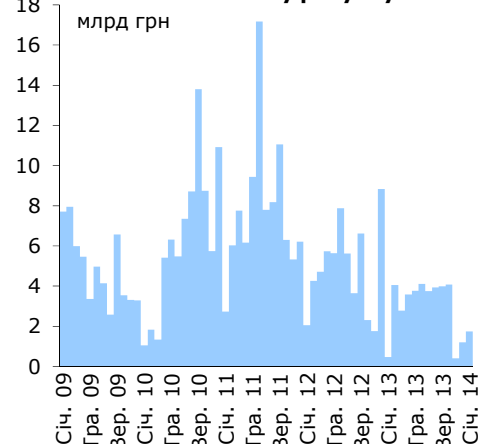
Джерело: Закони про Державний бюджет на 2012 та 2013 роки

Соціальні стандарти

Джерело: Закони про Державний бюджет на 2006-2014 рр.

Баланс коштів на Єдиному казначейському рахунку

* на початок місяця

Джерело: Державне Казначейство

загального обсягу облігацій в обігу, тоді як частка банків зменшилась на 4,7 відсотковий пункт до 30,8% на користь нерезидентів.

В основному, найбільший попит мали довгострокові ОВДП (п'ятирічні та облігації з терміном погашення понад п'ять років), частка яких у загальному обсязі розміщення облігацій склала 81,6%. Тим не менш, в листопаді та грудні уряд розмістив облігації з дуже коротким терміном погашення (8, 9 та 21 день) для покриття розривів ліквідності в короткостроковому періоді (див. *Фіскальна політика*). Середньозважена доходність облігацій зросла незначно (з 12,9% річних у 2012 році до 13,1% річних у 2013 році).

Частка ОВДП, номінованих в іноземній валюті (доларах США та євро), у загальному обсязі розміщених облігацій у 2013 році становила 40%. Уряд розмістив ОВДП на суму 5,3 млрд дол. США та 112,3 млн євро, що майже вдвічі більше, ніж у попередньому році.

У 2013 році уряд продовжував збільшувати статутний капітал державних підприємств та банків. Зокрема, він випустив спеціальні ОВДП для рекапіталізації Нафтогазу на суму 8,0 млрд грн у першому кварталі 2013 року та Ощадбанку на суму 1,4 млрд грн у грудні. Крім того, у вересні статутний капітал Аграрного фонду було поповнено за рахунок ОВДП на суму 5,0 млрд грн.

Зовнішні запозичення. Зовнішні запозичення зросли на 20,5% дпр у 2013 році.

Протягом перших чотирьох місяців 2013 року Міністерство фінансів успішно провело два розміщення Єврооблігацій завдяки сприятливій кон'юктурі на міжнародних ринках капіталу, що частково пояснювалось очікуваннями щодо підписання угоди з МВФ. Зокрема, уряд розмістив десятирічні облігації на суму 1 млрд дол. США з доходністю 7,8 % річних у лютому й на суму 1,25 млрд дол. США з доходністю 7,5% річних у квітні.

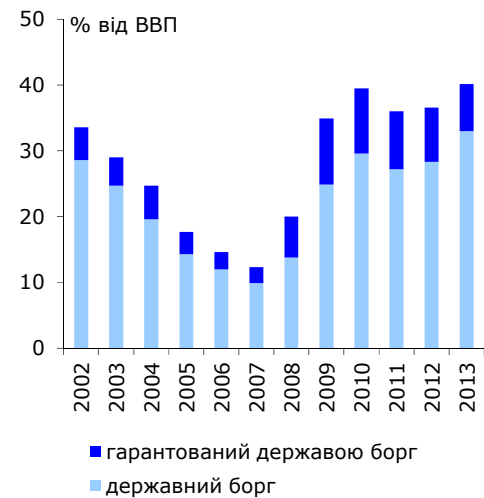
Однак внаслідок браку політичної волі для проведення реформ, складної політичної та економічної ситуації в Україні доступ для уряду на міжнародні ринки капіталу протягом решти 2013 року був закритий. У вересні-грудні головні світові кредитні агентства неодноразово знижували суверенний кредитний рейтинг України, що призвело до розпродажу українських облігацій. Доходність за цими паперами перевищила 10% річних для всіх строків погашення. Спред «EMBI+Україна» значно перевищив визначений міжнародною практикою безпечний рівень (600 б.п.).

Водночас уряд отримав підтримку з боку Росії. Зокрема, у вересні він залучив дворічний синдикований кредит на суму 750 млн дол. США під 6,5% (від російських банків). У грудні Міністерство фінансів безпосередньо продало Росії дворічні Єврооблігації на суму 3 млрд дол. США, що стало результатом переговорів між Президентом України та його російським колегою. Це допомогло урядові виконати свої боргові зобов'язання.

Підсумовуючи, уряд своєчасно виконав свої зобов'язання щодо обслуговування боргу й частково забезпечив покриття дефіциту бюджету, незважаючи на суттєве збільшення ризиків дефолту. Водночас протягом року боргова стійкість знизилась, що вкотре зумовило необхідність запровадження заходів з фіскальної консолідації.

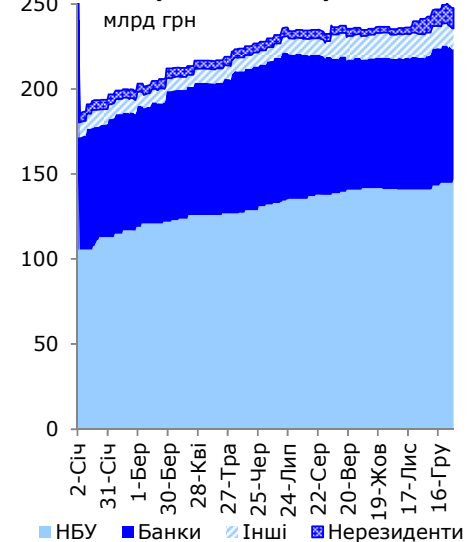
Стратегія управління державним боргом. У квітні Кабінет Міністрів ухвалив Середньострокову стратегію управління державним боргом на 2013-2015 роки^{xxii}, що замінила аналогічну стратегію на 2012-2014 роки. Відповідно до документу, орієнтири основних показників боргу були значно переглянуті. Зокрема, орієнтири для прямого державного боргу по відношенню до ВВП протягом трьох років дії стратегії були підвищені до 30,6%, 30,9% та 31,0% відповідно (з попереднього рівня - 25%). Крім того, середньозважений строк до погашення державного боргу планується збільшити на 1 рік (до 5,1, 5,3 і 5,4 років у 2013-2015

Державний борг на кінець року

Джерело: Міністерство фінансів

ОВДП, які знаходяться в обігу (за власником)

Джерело: НБУ

роках відповідно). Нові цілі видаються реалістичнішими порівняно до попередньої версії. Тим не менш, вони не були досягнуті в 2013 році (адже фактичні показники склали 33,3% від ВВП і 4,7 років відповідно).

Приватизація: Темп приватизації сповільнився

У 2013 році надходження від приватизації склали 1,48 млрд грн. Це становить лише 13,6% від початкового плану надходжень, який в грудні був переглянутий в сторону зменшення на 9,4 млрд грн. до 1,46 млрд грн.^{lxxiii}

Фонд державного майна України (ФДМУ) продовжив приватизацію підприємств енергетичного сектору. Зокрема, основну частку надходжень було отримано завдяки продажу 60,8% акцій ПАТ „Донбасенерго” за 718,9 млн грн, які придбала компанія ПАТ „Енергоінвест Холдинг”. Крім того, 75% акцій ПАТ „Волиньобленерго” були придбані компанією ТОВ „Укрістгаз” за 462 млн грн. В цілому було продано лише 3 із запланованих 14 пакетів акцій. Решта пакетів залишились у власності держави через відсутність потенційних покупців. Приватизацію ж енергетичних компаній не було завершено у 2013 році, незважаючи на амбітні плани.

Приватизацію таких привабливих компаній як Одеський припортовий завод та Турбоатом минулого року знову було перенесено, ймовірно причиною чому була відсутність політичної волі.

Головними характеристиками проведених аукціонів традиційно є мала кількість їх учасників, в результаті чого ціна продажу лише трохи перевищує початкову.

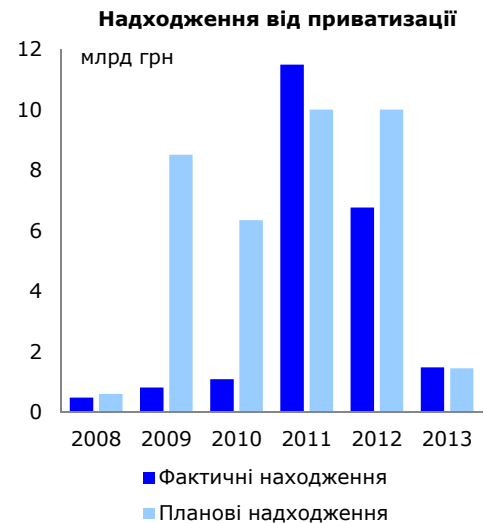
Діловий клімат - підприємства: песимістичні бізнес-очікування у 2013-му році

Діловий клімат. За результатами квартального опитування керівників промислових підприємств, що проводиться ІЕД^{lxxiv}, оцінка підприємствами загальної економічної ситуації в Україні коливалась від поганої до ще гіршої. У кожному кварталі 2013 року було більше керівників підприємств, що повідомляли про погіршення ділового клімату, ніж тих, які говорили про його покращення.^{lxxv}

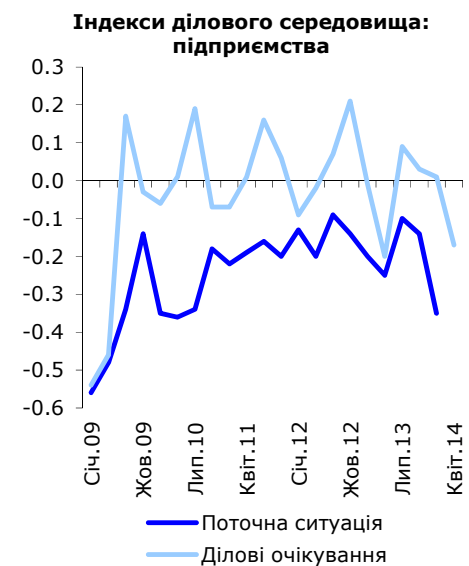
Керівники підприємств негативно оцінювали діловий клімат у лютому 2013 року. Значення відповідного індексу зменшилось із -0,19 у жовтні 2012 до -0,24 у лютому 2013.^{lxxvi} У квітні не було зафіксовано відчутних змін: індекс дорівнював -0,22. Та вже у липні значення індексу зменшилося до -0,14. А завершився рік індексом оцінки ділового клімату на рівні -0,15. 25% промислових підприємств вважали економічну ситуацію в країні несприятливою, тоді як 11% фірм оцінювали діловий клімат як сприятливий для свого бізнесу. Інші підприємства не повідомили про очікування будь-яких змін в діловому кліматі.

Індекс очікуваних змін ділового середовища, який відображає оцінки респондентів щодо зміни загальноекономічної ситуації в наступні шість місяців, був близько нуля у лютому 2013 року, що практично не відрізняється від думки респондентів у жовтні 2012 року, коли цей індекс становив -0,01. У квітні індекс піднявся вище нуля до 0,09, а у липні зменшився знову, до 0,03. У жовтні 2013 року очікування бізнесу відзначилися невизначеністю і значення відповідного індексу становило 0,01, тоді як економічні прогнози сходились на тому, що економічне зростання у 2014 році стане позитивним.

Перешкоди розвитку бізнесу. Низький попит та проблеми з ліквідністю залишались основними перешкодами для розвитку бізнесу українських промислових підприємств протягом 2013 року. Іншими вагомими перешкодами виявились надмірне оподаткування (що включає податкові ставки та податкове адміністрування), а також несприятливий регуляторний клімат.

Джерело: ФДМУ

Джерело: Опитування ІЕД

Майже дві треті всіх опитаних підприємств назвали низький попит стримуючим фактором для свого розвитку у 2013 році. В останньому опитуванні, цей фактор очолив список перешкод для 63% респондентів.

Більш 50% опитаних промислових підприємств повідомила про проблеми ліквідності у 2013 році. У III-му кварталі 2013 року частка підприємств із такими проблемами сягнула 60%.

Надмірне оподаткування стало набагато менш впливовим для української промисловості наприкінці 2013 року, ніж на початку року. Відсоток підприємств, які зазначили таку перешкоду, зменшився з 55% у I-му кварталі до 33% у IV-му кварталі 2013 року. Ймовірно, це пояснюється не покращеннями в оподаткуванні, а збільшеним впливом проблем в інших сферах.

Весною та влітку 2013 року більш ніж 50% підприємств бачили бар'єр для розвитку власного бізнесу у несприятливому регуляторному кліматі. До кінця року ця частка зменшилась до 40% у жовтні 2013 року.

Подібна тенденція була зафіксована і для високих відсоткових ставок, які обмежували доступ бізнесу до фінансування. Вплив цього фактору на опитані підприємства поступово зростав від лютого до липня, коли майже половина опитаних підприємств назвала цей фактор перешкодою для свого розвитку. Проте в останньому кварталі частка респондентів, які повідомили про таку перешкоду, як високі відсоткові ставки, зменшилась до 23%.

До кінця 2013 року число підприємств, що повідомляли про високий конкурентний тиск, зменшилося (28% у жовтні порівняно з 41% у лютому). Та брак сировини став більш поширеною проблемою: частка респондентів, для яких це було перешкодою, зросла вдвічі з 16% у III-му кварталі до 33% у IV-му кварталі.

Разом з цим, зменшення впливу різних перешкод на розвиток бізнесу, ймовірно, пояснюється збільшенням політичної невизначеності наприкінці 2013 року (див. *Політика*). Зокрема, частка менеджерів, які вважають, що нестабільна політична ситуація перешкоджає економічному розвитку, досягла 27,2% у IV-му кварталі 2013 року, що на 14,3 відсоткових пунктів більше, ніж у I-му кварталі.

Інвестиційна діяльність. На початку 2013 року 40% всіх опитаних банків повідомили про готовність здійснювати інвестиції у 2013 році. Цей відсоток дещо зріс порівняно з 2012 роком, коли 36,6% фірм планували фінансувати інвестиційні проекти. Відсоток підприємств, які справді здійснили інвестиції у 2013 році (46,5%) був більшим, ніж відповідна частка підприємств у 2012 році. Разом з цим, обсяг інвестицій був меншим, що підтверджено даними Держстату, відповідно до яких нагромадження реального валового основного капіталу зменшилося (див. *Інвестиції*).

Керівники підприємств оцінили інвестиційний клімат як несприятливий у 2013 році. Частка підприємств, які вважають, що 2013 рік був «несприятливим для купівлі обладнання» – це показник, який вимірює інвестиційне середовище, – збільшилась на 13,9 відсоткових пунктів до 71% у 2013 році.

Згідно з результатами опитування, проведеного у I-му кварталі 2014 року, серед основних перешкод, які стримували інвестиційну активність фірм у 2013 році, були недостатні доходи (45,5%), нестабільна політична ситуація (34%) і висока вартість капіталу (28,7%).

Діловий клімат – банки: У 2013 році банки були налаштовані песимістично

Діловий клімат. Результати опитування банків, яке проводить ІЕД, показують, що у 2013 році оцінка банками ділового клімату та очікування на майбутнє були негативними.

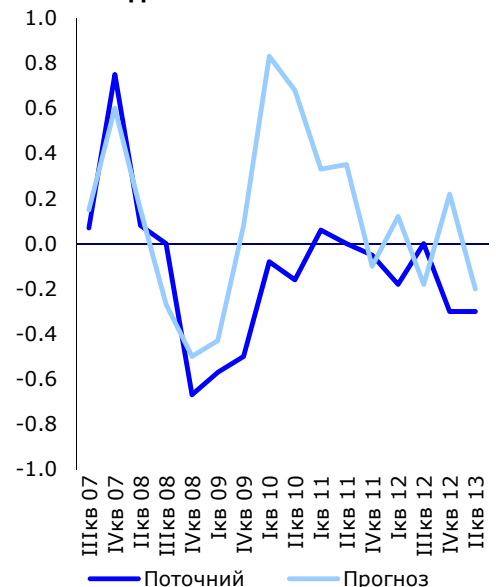
У лютому 2013 року індекс оцінок ділового клімату, який вимірюється як різниця між частками позитивних та негативних оцінок ділового клімату, зменшився до -0,3 із рівня нуля, на

Перешкоди зростанню виробництва

	I 13	II 13	III 13	IV 13
Низький попит	61,4	56,9	60,8	63,1
Проблеми ліквідності	53,9	54,0	60,9	56,2
Надмірне оподаткування	54,9	47,6	36,3	33,4
Несприятливий регуляторний клімат	46,7	55,6	52,9	35,9
Високий регуляторний тиск	33,5	43,8	42,1	30
Зміни в економічному законодавстві	17,2	15,3	14,9	8,6
Корупція	6,6	7,3	4,4	5,9
Високі ставки кредитів	30,7	42,2	49,7	23,1
Високий конкурентний тиск	41,4	35,8	35,8	28,3
Брак сировини	20,4	17,9	16,2	33,1
Доступність кредитів	20,1	18,5	21,7	19,3
Застарілі технології	10,0	15,3	13,6	11,4
Проблеми з енергопостачанням	3,1	3,8	3,0	1
Нестабільна політична ситуація	12,9	10,2	9,6	27,2
Недостатньо кваліфікованих працівників	11,4	7,9	9,5	11
Брак виробничих потужностей	4,4	6,7	4,5	6,2

Джерело: Опитування ІЕД

Діловий клімат: банки

Джерело: Опитування ІЕД

якому він був раніше. Частка українських банків, які вважали загальну економічну ситуацію несприятливою, збільшилась майже вдвічі із 18,2% у попередньому опитуванні до 30%. До того ж, жоден з банків не оцінив діловий клімат позитивно, тоді як 18,2% банків оцінювали ситуацію позитивно у жовтні 2012 року. У липневому опитуванні, не було зафіксовано жодної позитивної оцінки поточної загальної економічної ситуації, а відповідний індекс залишився таким же.

На початку 2013 року, банки сподівались на позитивні зміни в загальній економічній ситуації. Індекс очікувань, що демонструє оцінку банками змін загальної економічної ситуації протягом найближчих шести місяців, значно зріс із -0,18 у жовтні 2012 року до 0,22 у лютому 2013 року. Третина банків очікувала покращення економічної ситуації в Україні, тоді як частка банків із негативними очікуваннями зменшилась із 27,3% у жовтні 2012 року до 11,1% у лютому 2013 року. Однак індекс очікувань різко впав до -0,2 на початку другої половини 2013 року на фоні економічної рецесії в Україні. У липні 2013 року банки не очікували, що загальна економічна ситуація в Україні покращиться протягом наступних шести місяців, а 20% вважали, що діловий клімат за цей час лише погіршиться.

Кредити фізичним та юридичним особам. У 2013 році оцінка банками обсягів кредитування повторила негативну тенденцію, яка прослідковувалась у їхніх очікуваннях щодо економічної ситуації. На початку року 80% опитаних банків планували збільшити обсяги кредитування фізичних осіб, а 90% мали намір видавати більше позик юридичним особам. Жоден з банків не припускав, що обсяги кредитування можуть зменшитись. Але в середині року очікування щодо кредитування стали песимістичними – ймовірно, через те, що збільшилися ризики (див. *Фінансові ринки*). 40% банків вважали, що збільшать кредитування фізичних осіб, але 20% очікували, що обсяги кредитів фізичним особам зменшаться. 10% банків планували видавати менше кредитів юридичним особам, але 80% залишилися оптимістами і планували збільшити обсяги кредитування фірм.

Перешкоди розвитку бізнесу. Конкуренція у банківському секторі та несприятливий регуляторний клімат були найбільш вагомими перешкодами для розвитку бізнесу у сфері банківських послуг у 2013 році. У середині 2013 року 70% банків повідомили, що конкуренція в секторі перешкоджає їхньому розвитку. Така ж частка банків назвала несприятливий регуляторний клімат бар'єром для бізнесу. Вплив обох цих факторів збільшився порівняно із початком 2013 року. Разом з цим, значення попиту зменшилося. У середині 2013 року 30% респондентів повідомили, що низький попит становить проблему для їхньої діяльності, тоді як на початку року частка таких банків складала 60%. Податковий тиск став перешкодою для 40% банків в середині року, тоді як на початку 2013 року таких банків було лише 10%.

Фінансовий стан підприємств: Рецесія триває

У 2013 році продовжилося падіння прибутків українських підприємств. Внаслідок збільшення збитків, консолідований фінансовий результат^{ІХХVII} зменшився на 70,9% до 24,7 млрд грн. Частка збиткових підприємств зросла на 3,6 відсоткових пунктів до 37,2% у зв'язку зі зменшенням виручки спричиненим слабким внутрішнім і зовнішнім попитом.

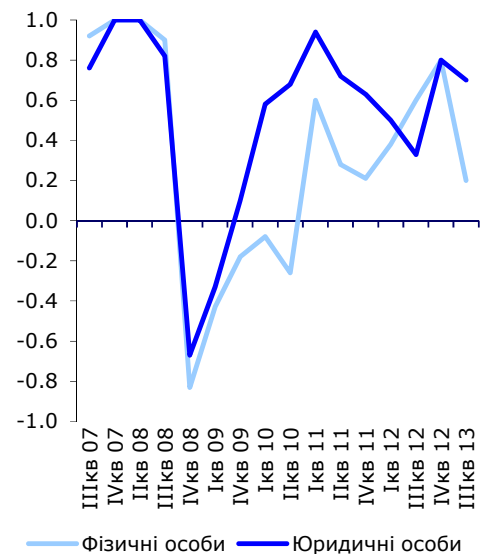
Консолідований фінансовий результат був від'ємним для дев'яти з п'ятнадцяти секторів економіки. Найбільшим був збиток у секторі професійної, наукової та технічної діяльності у сумі 4,6 млрд грн порівняно із прибутком у 0,2 млрд грн у 2012 році. Настільки сильне падіння зумовлене відсутністю попиту на маркетингові та інжинірингові послуги. Фінансовий результат став від'ємним також і в секторі оптової та роздрібної торгівлі. Зокрема, відбулося зниження прибутків у роздрібній торгівлі та збільшення збитків у оптовій торгівлі. Нижчі інвестиції в будівництво призвели до

Перешкоди для ведення бізнесу у банківському секторі, % респондентів

		IV кв. 12	II кв. 13
Конкуренція секторі	В	40,0	70,0
Низький попит		60,0	30,0
Несприятливий регуляторний клімат		50,0	70,0
Несприятлива політична ситуація		50,0	30,0
Інші		40,0	50,0
Податковий тиск		10,0	40,0
Брак кваліфікованих працівників		0,0	20,0
Немає перешкод		0,0	0,0

Джерело: ІЕД

Очікуваний обсяг виданих кредитів

Джерело: ІЕД

збільшення збиткових компаній в секторі. В результаті консолідований фінансовий результат став від'ємним у 1,2 млрд грн.

Сільськогосподарські компанії прозвітували про додатний фінансовий результат. Тим не менше, їхній прибуток скоротився на 39,1% до 11,6 млрд грн, оскільки хороший урожай основних культур призвів до падіння цін (див. *Аграрне виробництво та торгівля*).

Незважаючи на загальний економічний спад, консолідований фінансовий результат промислових компаній залишився додатним (14,4 млрд грн), хоча і зменшився на 36,9% (див. *Промислове виробництво*). Зокрема, з чистими збитками закінчили рік підприємства хімічної промисловості та металургії, які зіткнулися зі слабким попитом на свою продукцію. Нафтопереробні підприємства також отримали збитки, оскільки більшу частину року не працювали. Отже, більшість промислових компаній закінчили рік з меншим прибутком ніж торік. На противагу цьому, прибутки фармацевтичних підприємств зросли на 16% завдяки урядовим ініціативам по підтримці вітчизняного виробництва медикаментів і заміні імпортних ліків вітчизняними в державних закупівлях.

Прибуток до сплати податків фінансових та страхових компаній зменшився на 77,5% і склав 2,6 млрд грн.

Монетарна політика: Фіксований обмінний курс та фіскальна політики домінували дії НБУ

У 2013 році НБУ фактично зосереджувався на підтримці фіксованого обмінного курсу та підтримці фіскальної політики. Монетарна політика була підпорядкованою до інтервенцій на валютному ринку та квазіфіскальних операцій з державними облигаціями.

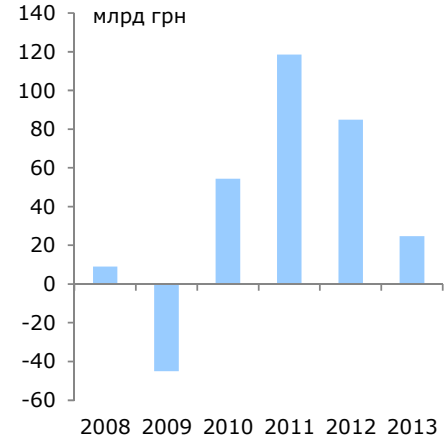
Теорія. Відповідно до основних засад грошово-кредитної політики на 2013 рік НБУ планував перейти до повноцінного таргетування інфляції у близькому майбутньому. Планували запровадити всі основні компоненти такої політики. НБУ планував проводити інтервенції на валютному ринку для згладжування коливань. Обмеження на рух капіталу також повинні були бути усунуті лише поступово, хоча було проголошено про перехід до гнучкого обмінного курсу. Ціль інфляції була встановлена на рівні 4,8-6,1% для інфляції у річному вимірі. Зростання монетарної бази, необхідне для досягнення цільового показника інфляції, було оцінене на рівні 6-8%. На жаль, основні засади грошово-кредитної політики готувались на підтримку можливої програми МВФ і не були виконані після провалу переговорів з МВФ.

Практика. У 2013 році НБУ управляв обмінним курсом не лише через інтервенції, а й опосередковано, використовуючи державні банки для стабілізації ринку. Втім НБУ вилучив близько 26 млрд грн через інтервенції на валютному ринку

Квазіфіскальні операції мали більший вплив ніж у 2012 році. НБУ збільшив портфель ОВДП на 47 млрд грн (див. *Державний борг*). НБУ також надав 7,7 млрд грн річних кредитів рефінансування банкам на аукціонах з обмеженим колом учасників (скоріш за все банкам у державній власності). Рефінансування НБУ дозволило банкам зберегти залишок за кредитами НБУ на рівні близько 80 млрд грн. Уряд також формував ліквідність, конвертуючи позики в іноземній валюті в гривні, і витративши майже всі кошти на Єдиному казначейському рахунку до кінця року. Це дозволило зростання монетарної бази на 20,3% у 2013 році до 307 млрд грн.

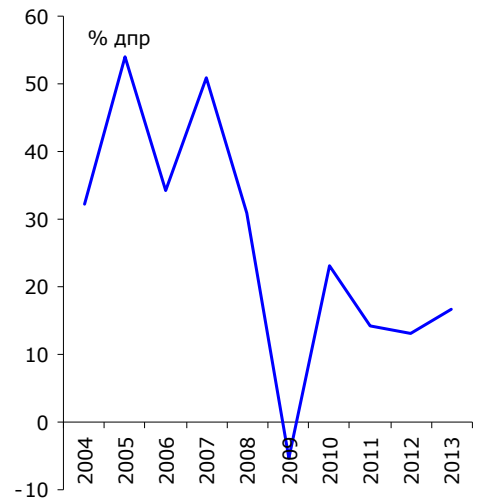
В результаті швидкого зростання монетарної бази валова ліквідність банків (тобто всі вимоги до НБУ) зросли до 74,5 млрд грн з 53,6 млрд грн на початку року. Втім вільна ліквідність (тобто залишки на коррахунках НБУ без обов'язкових резервів) зменшилась в кінці року через жорсткіші резервні вимоги впроваджені в другій половині 2013 року. Зокрема, резервні вимоги до депозитів в національній валюті залишились

Консолідований фінансовий результат українських підприємств

Джерело: Держстат

Грошова маса (M2)

Джерело: НБУ

нульовими, а резервні вимоги до довгострокових депозитів в іноземній валюті було збільшено з 3% до 7%. Резервні вимоги до запозичень в іноземній валюті зросли з 3% до 5%. Резервні вимоги до короткострокових депозитів в іноземній валюті та залишків на поточних рахунках зараз встановлено на рівні 10-15%. Отже, обов'язкові резерви збільшились до 27 млрд грн в кінці 2013 року з 20 млрд грн в кінці 2012 року.

За три квартали 2013 року середня міжбанківська відсоткова ставка становила 3,7%, а ліквідність була достатньою, щоб підтримати кредитування, хоча воно відбувалось за досить високими відсотковими ставками.

Загалом, монетарні умови були більш жорсткими в кінці 2013 року, оскільки міжбанківські відсоткові ставки перевищили 5% в жовтні та вийшли на рівень понад 10% в грудні. Номінальні ставки за кредитами та депозитами залишались на високому рівні протягом року та зросли в останньому кварталі. Депозитні ставки для фізичних осіб перевищили 20% річних для багатьох банків, тоді як всі показники інфляції були близькими до нуля три роки поспіль. Очікування знецінення гривні були одним з факторів, що підтримували відсоткові ставки на високому рівні.

Зростання грошової маси прискорилось до 17,6% в 2012 році, але грошова маса зростала повільніше, ніж монетарна база, оскільки зменшився грошовий мультиплікатор. Частка готівки поза банками в грошовій масі коливалась на рівні близькому до 26% протягом року, а співвідношення резервів банків до неготівкової грошової маси сягнуло 10,3% в грудні 2013 року через зростання ризиків кредитування в кінці року та підвищені резервні вимоги НБУ.

В цілому, монетарні умови були не надто жорсткими більшу частину 2013 року, що дозволило збільшити обсяги кредитування.

Інфляція: Споживча інфляція надалі близька до нуля в 2013 році

У 2013 році середній ІСЦ зменшився на 0,3% порівняно із зростанням на 0,6% в 2012 році. Індекс цін на алкогольні та тютюнові вироби зріс на 8,4%, що відображало подальше зростання ставок акцизів та низьку еластичність споживання. Ціни на ряд імпортованих товарів (зокрема, на побутову техніку, одяг та взуття, а також на аудіотехніку, фотоапаратуру та обладнання для обробки інформації) зменшились на 2-5%. Це, найвірогідніше, відображало посилену конкуренцію в роздрібній торгівлі, перехід на дешевші бренди, тоді як Держстат звітував про подальше зростання споживчого попиту на ці товари.

Ціни на продукти харчування впали на 2,4%, що відповідало від'ємному внеску до зростання ІСЦ на рівні 1,1%. Падіння цін на харчові продукти відображає зниження цін на широкий спектр продуктів харчування через гарний урожай і відповідне зниження вартості кормів, покращення інфраструктури зберігання овочів та фруктів тваринного походження. Це призвело до широкого зменшення цін на продукти харчування тваринного походження. Держстат також, можливо, перебільшив падіння цін на фрукти та овочі через недосконалу методологію для сезонних товарів.

З боку попиту зростання номінального споживання сповільнилось до 9,9% внаслідок сповільнення зростання доходів та високих ставок за депозитами. Інфляційні очікування також продовжили зниження. Банки суттєво збільшили кредитування домогосподарств у 2013 році: залишок за кредитами домогосподарствам на споживчі цілі зріс на 10% дпр. Однак банки фінансували переважно споживання імпортованих товарів. Частка імпортованих товарів у споживанні надалі зростала, а роздрібний продаж товарів, вироблених в Україні, зріс лише на 4% за 9 місяців 2013 року.

Фактори з боку пропозиції стримували зростання цін. Стабільні або зменшені світові ціни на сировинні товари впливали на ціни на товари, що обертаються в міжнародній торгівлі та обмежили

Примітка: * за винятком курсової різниці
Джерело: НБУ

Джерело: НБУ, власні розрахунки

Джерело: Держстат

витрати на енергію та інші матеріальні затрати для компаній. Державна політика також сприяла низькому ІСЦ, оскільки уряд обмежив зростання тарифів на комунальні послуги та продовжив зусилля щодо контролю за споживчими цінами через пряме регулювання, неформальний тиск та товарні інтервенції.

Валютна політика: Валютний курс був стабільним, незважаючи на продовження тиску

Міжбанківський обмінний курс гривні залишався загалом стабільним в 2013 році. Він знецінився за останні чотири місяці року: середній курс становив 8,24 грн за дол. США в грудні проти 8,13 грн за дол. США в середньому за січень-грудень. НБУ продовжував використовувати інтервенції на валютному ринку та розширив адміністративні заходи для утримання стабільності курсу.

В перші вісім місяців 2013 року попит на іноземну валюту був майже збалансованим з попитом через низький попит на готівкову іноземну валюту порівняно з попередніми роками. Це, найімовірніше, пояснювалось стагнацією тіньової економіки та низьким попитом з боку домогосподарств. До того ж в першій половині 2013 року український уряд та компанії мали доступ до зовнішнього фінансування. Оскільки НБУ використовував державні банки для зниження волатильності на валютному ринку він не продав іноземну валюту на міжбанківському ринку в травні-серпні. Чистий продаж іноземної валюти в перші чотири місяці року були обмежені до 1,0 млрд дол. США.

В останні місяці року очікування знецінення гривні зросли, що відображало сезонні тенденції та перебої в торгівлі з Росією. Пізніше політична нестабільність збільшила попит на іноземну валюту, хоча він залишався порівняно невеликим порівняно із 2012 роком. У відповідь НБУ збільшив інтервенції, посилив резервні вимоги та збільшив жорсткість адміністративних заходів: було запроваджено вимогу щодо обов'язкового продажу 50% всіх надходжень в іноземній валюті, а не лише доходів від експорту, як раніше.

Загалом НБУ зміг зберегти прив'язку гривні до долара в 2013 році, незважаючи на значний тиск та падіння резервів. Однак це зробило обмінний курс гривні набагато вразливішим у 2014 році.

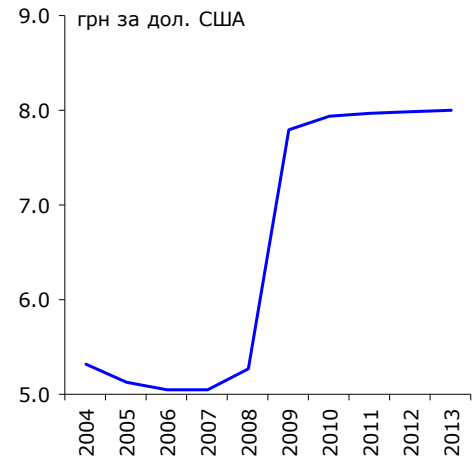
Фінансові ринки: Банківська система лишалась прибутковою, але втрачала іноземний капітал

Банківський сектор. У 2013 році український банківський сектор залишився прибутковим. Банки відвітували загальний доход у 168,9 млрд грн (+12,3% дпр) та витрати у 167,5 млрд грн (+15,0% дпр). В результаті консолідований прибуток до оподаткування залишився додатним на рівні 3,1 млрд грн, але меншим порівняно з 2012 роком, коли прибутки до оподаткування сягнули 5,3 млрд грн. Про прибуток до оподаткування прозвітувало 154 з 180 банків, включаючи 13 з 15 найбільших, що трохи перевищує результати 2012 року (149 та 12, відповідно). Проте, три банки прозвітували про збитки у понад 500 млн грн (у 2012 такі збитки мали 2 банки).

У 2013 році було зареєстровано 8 нових банків, що є найвищим показником з 2006 року. Водночас було ініційовано процес ліквідації 2 банків (ЕРДА та Таврика). Незважаючи на загальне розширення, українська банківська система стикнулася з відтоком іноземного капіталу. Кількість банків з іноземним капіталом знизилась з 53 до 49, включаючи зниження кількості банків з 100% іноземним капіталом з 23 до 19. В результаті в цілому по банківській системі частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків знизилась протягом 2013 року з 39,5% до 34,0%.

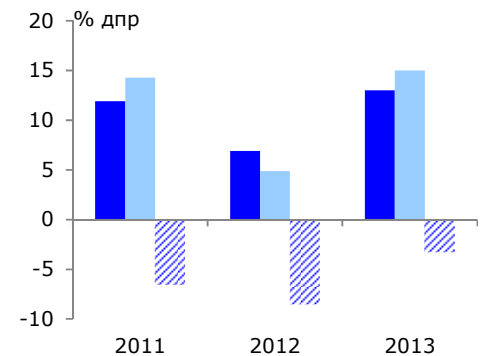
127 банків збільшили кількість виданих позик, включаючи 12 з 15 найбільших банків. На кінець року частка виданих кредитів зросла на 11,8% до 911,4 млрд грн, включаючи кредити юридичним (698,8 млрд грн, +14,7% дпр) та фізичним (167,7 млрд грн, +18,4% дпр) особам. Частка короткострокових кредитів

Середньорічний офіційний валютний курс

Джерело: НБУ

Темпи зростання вибраних показників діяльності банків

Джерело: НБУ

Банківські депозити

Source: the NBU

зросла на 9,7 відсоткових пунктів до 46,8%, тоді як середньо- та довгострокові позики стали менш вагомими у кредитному портфелі банків. Порівняно з січнем 2013 року банки збільшили кредитування більшості секторів, включаючи сільське господарство, добувну та переробну промисловості, будівельні компанії, а також компанії, що здійснюють операції з нерухомим майном і оптову та роздрібну торгівлю. Банки стали більш обережними у кредитуванні транспортних компаній та підприємств у сфері інформаційно-комунікаційних послуг.

Також покращилась якість кредитного портфелю. 56 банків, що збільшили кількість виданих кредитів, знизили резерви під їх знецінення (минулого року це число дорівнювало 63). У решті 37 банках резерви під знецінення зростали повільніше за обсяг виданих кредитів. У цілому, резерви під знецінення скоротились на 7,3% дпр, що позитивно вплинуло на прибутковість банків. Частка недіючих кредитів^{lxviii} наприкінці 2013 року склала 12,9% порівняно з 16,5% наприкінці 2012 року. Частка простроченої заборгованості за кредитами зменшилась на 1,2 відсотковий пункт до 7,7%. Для нефінансових корпорацій цей показник був ще меншим сягнувши 7,4% наприкінці грудня 2013 року покращившись на 1,2 відсотковий пункт з 2012 року.

У 2013 році більшість українських банків збільшили обсяг залучених депозитів, включаючи 10 з 15 найбільших банків. При цьому, 62,5% чистого приросту депозитів припало на 10 банків. Як наслідок, наприкінці 2013 року обсяг залучених депозитів сягнув 664 млрд грн (зростання на 17,1% дпр), включаючи 195 млрд грн (зростання на 12,6%) депозитів юридичних та 442 млрд грн (зростання на 19,7%) депозитів фізичних осіб. Високі процентні ставки мали наслідком зростання депозитів у національній валюті, частка яких зросла на 7,0 відсоткових пунктів до 63,0% наприкінці 2013 року. Довіра до банківської системи збільшилась, оскільки більше домогосподарств були готові інвестувати у 1-річні депозити. Частка 1-2 річних депозитів у 2013 році зросла на 8,6 відсоткових пунктів до 37,2%.

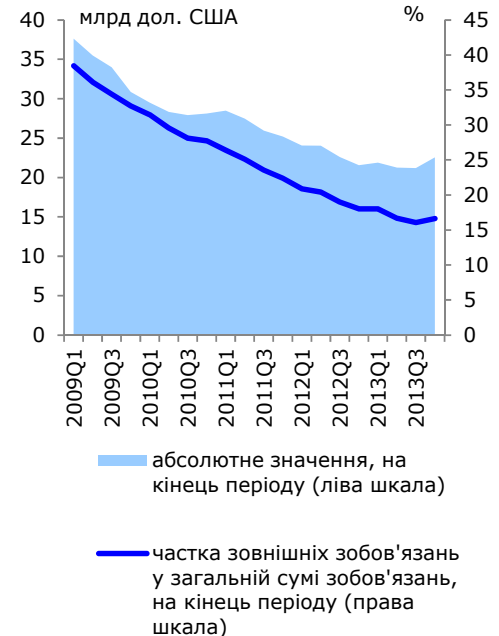
Фондовий ринок. У 2013 році загальний обсяг транзакцій на українському фондовому ринку зріс на 79,6% дпр до 474,6 млрд грн. Більшість операцій відбувалось на фондовій біржі «Перспектива» (319,9 млрд грн, збільшення на 119,7% дпр) з ринковою часткою у 67,4% та ПФТС (113,0 млрд грн, зростання на 26,2% дпр) з часткою рівною 26,2%. Українська біржа, внаслідок зменшення обсягів транзакцій з 24,1 млрд грн до 10,9 млрд грн, втратила 6,8 відсоткових пунктів ринкової частки, яка у 2013 році становила 2,3%.

Український фондовий ринок в основному обслуговував операцій з державними (74,0% від загальної вартості операцій) та корпоративними (10,4%) борговими паперами, акціями (9,5%) та деривативами (4,5%), тоді як частка операцій з іншими фінансовими інструментами була незначною. Загальний обсяг операцій з акціями та борговими цінними паперами зріс у 2013 році майже вдвічі, що збільшило їх частку у загальному обороті.

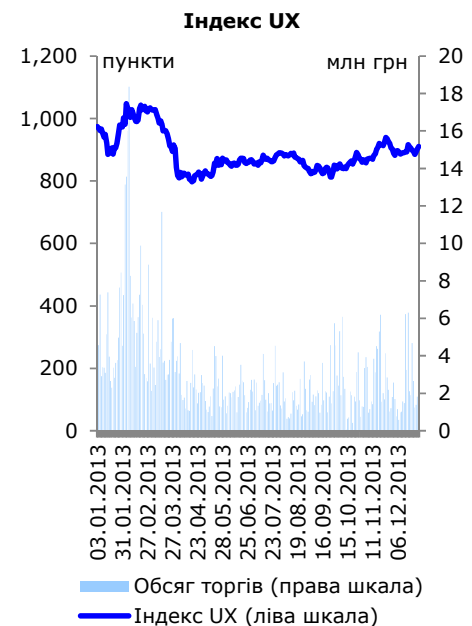
Незважаючи на загальну позитивну тенденцію у 2013 році, основні біржові індекси продовжили падіння, хоча нижчими темпами, ніж роком раніше. Індекс Української біржі (UX) знизився на 4,3% (до 910,0 пунктів), тоді як індекс ПФТС впав на 8,6% (до 300,5 пунктів). Для порівняння, у 2012 році ці індекси знизились на 35,6% та 39,95, відповідно. Обсяг торгів цінними паперами, що входять до індексу UX, у 2013 році знизився втричі до 0,7 млрд грн (у середньому, 3 млн грн. за день).^{lxix}

Попри загальне падіння індексу UX протягом року, основне падіння відбувалось між березнем та серединою квітня, коли індекс скоротився на 236,9 пунктів. Після цього індекс UX почав відновлюватись, але інше незначне падіння відбулось у серпні-вересні. Певною мірою таку динаміку можна пояснити падінням котирувань акцій ПАТ «Центренерго» у квітні та акцій ПАТ «Мотор Січ» у вересні. Іншою складовою була економічна та політична

Зовнішні зобов'язання банківського сектору

Джерело: НБУ

Джерело: ux.ua

невизначеність, що призвела до очікувань щодо знецінення гривні.

Законодавча база фондового ринку до певної міри змінювалась у 2013 році. По-перше, у жовтні набув чинності Закон України «Про депозитарну систему, який, серед іншого, передбачає створення єдиного депозитарію. Проте, закон у 2013 році повноцінно не набрав чинності. Іншою зміною стало запровадження з 1 січня 2013 року акцизу на операції з відчуження цінних паперів та операцій з деривативами. Ідеєю оподаткування позалістингових акцій та позабіржових деривативів було переміщення фондових торгів на регульований ринок. Проте, податок було скасовано наприкінці року внаслідок його неефективності: багато трейдерів знайшло шляхи щоб не сплачувати податок, а найбільше постраждали від нього найсумлінніші учасники ринку. Як наслідок, протягом 9 місяців 2013 року було отримано 50 млн грн податкових надходжень замість запланованих 600 млн грн. Іншим негативним ефектом було переміщення торгів сміттєвими акціями з позабіржового на біржовий ринок.^{1xxx}

-
- i За повідомленням Росспоживнагляду, який здійснює санітарно-епідеміологічний контроль у Росії, продукція «Рошен» не відповідала вимогам до безпеки харчових продуктів, зокрема, містила небезпечну канцерогенну речовину — бензопірен. Росія була одним з основних ринків збуту для «Рошен»: в середньому компанія експортувала до цієї країни продукцію на суму 17 млн дол. США щомісячно, що становило близько 16% від загального обсягу її продажів. Частка експорту «Рошен» до Росії у загальному обсязі експорту кондитерських виробів з України становила 18%. (МЕМУ, № 8 (154), серпень 2013 року, ІЕД)
- ii Несподіваний поворот в зовнішній політиці України стався на тиждень раніше — 21 листопада, коли уряд ухвалив рішення зупинити процес підготовки до підписання УА. (МЕМУ, № 12 (158), грудень 2013 року, ІЕД)
- iii Допомога була надана на основі домовленостей, досягнутих президентом України Віктором Януковичем та його російським колегою Володимиром Путіним після серії переговорів. Офіційна інформація щодо того, чи брала Україна на себе зобов'язання в обмін на поступки Росії, була відсутня. (МЕМУ, № 1 (159), січень 2014 року, ІЕД)
- iv 27 лютого Росія почала анексію Криму, півострова з населенням 2,4 млн людей на півдні України. В цей день російські війська почали брати під контроль ключові об'єкти на півострові. 6 березня парламенту Криму несподівано проголосував за приєднання півострова до Росії, а 16 березня, відповідно до повідомлення місцевої влади, це рішення було підтверджено на референдумі. 21 березня Росія офіційно включила Крим до своєї території. Анексія не була визнана Україною та міжнародним співтовариством. 27 березня Генеральна Асамблея ООН визнала референдум про приєднання Криму до Росії недійсним. (МЕМУ, № 4 (162), квітень 2014 року, ІЕД)
- v В 2011 та 2012 роках інвестиції в транспортному секторі зростали за рахунок фінансування проектів, пов'язаних з підготовкою до Євро-2012.
- vi У 2013/2014 маркетинговому році Станом було експортовано 30 млн. т зернових на квітень, 2014, що приблизно на 30% вище ніж у попередньому маркетинговому році.
- vii Закон України, № 5494-17, від 20 листопада, 2012.
- viii Закон України, № 5037-17, від 4 липня, 2012.
- ix Закон України, № 1165-18, від 27 березня, 2014.
- x В AFPR № 3/14 наведено більш детальний аналіз змін до оподаткування в аграрному секторі, <http://apd-ukraine.de/uk/oglyad-agrarnoyi-politiki/>
- xi Закон України, № 4576, від 27 березня, 2014.
- xii Закон України, № 5493-17 від 20 листопада, 2014.
- xiii Навіть не зважаючи на прискорення зростання видобування газу приватними компаніями у 2013 році, вони забезпечили видобуток лише у 2,3 млрд кубометрів або біля 11% від загального видобування газу в Україні.
- xiv <http://www.eia.gov/conference/2013/pdf/presentations/kuuskraa.pdf>
- xv Однак після того як Росія анексувала Крим та прилегли ділянки шельфу, на який мала вестися розвідка, ці угоди перебувають під ризиком розірвання. Британсько-голландський нафтовий гігант Shell

- xvi вже оголосив про припинення переговорів щодо УРП по Скіфській ділянці на Чорному морі у складі консорціуму, що мав включати Shell, ExxonMobil та українську компанію «Надра України».
- xvii [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/522316/EXPO-AFET_SP\(2013\)522316_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/522316/EXPO-AFET_SP(2013)522316_EN.pdf)
- xviii Відповідно до даних Міністерства фінансів України.
- xix http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?jsessionid=005FE7E001673DE0D941DA47CC6391F2.app1?art_id=244907076&cat_id=35081
- xx http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=244911607&cat_id=194359
- xxi Звіти Державного казначейства України
- xxii Закон України №663 "Про засади функціонування ринку електричної енергії України" від 24 жовтня 2013 року
- xxiii Очікується, що анексія Криму буде дуже болісною для української відновлюваної енергетики, оскільки майже 50% вже встановлених потужностей відновлюваної енергетики були розміщені на півострові (150 МВт в 11 вітрових парках та 315 МВт в 6 сонячних парках).
- xxiv <http://sae.gov.ua/uk/activity/vidnovlyuvana-enerhetyka/suchasny-stan>
- xxv <http://www.unian.net/society/849227-moschnosti-voznovnyaemoy-energetiki-v-ukraine-v-2014-godu-udvovatsya-glava-gosenergoeffektivnosti.html>
- xxvi <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0850-13>
- xxvii Держстат.
- xxviii <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1080-13>
- xxix http://uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/page-38/369456/
- xxx Закон України № 4709-VI від 17 травня 2012 року.
- xxxi [Resolution No.548-p from 11 July, 2013](http://www.mtu.gov.ua/uk/invest_mfo/36291.html)
- xxxii http://www.mtu.gov.ua/uk/invest_mfo/36291.html
- xxxiii Положення про надання послуг із перенесення абонентських номерів та використання персональних номерів, НКРЗІ, №248 від 25.04.2013
- xxxiv <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z1117-13>
- xxxv http://www.nkrz.gov.ua/uk/activities_nkrzi/ruling2013/1387975421/
- xxxvi Річний звіт НКРЗІ за 2013 рік
- xxxvii Держстат
- xxxviii Річний звіт НКРЗІ за 2013 рік
- xxxix Річний звіт НКРЗІ за 2013 рік
- xl <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0623-13>
- xli Порядок визначення регуляторної бази активів суб'єктів природних монополій, що здійснюють господарську діяльність з транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами
- xlii <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1678-13>, Порядок визначення регуляторної бази активів суб'єктів природних монополій, що здійснюють господарську діяльність з централізованого водопостачання та водовідведення
- xliiii <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1679-13>, Постанова «Про застосування стимулюючого регулювання у сфері централізованого водопостачання та водовідведення та у сфері транспортування теплової енергії»
- xliiii <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z2102-13>
- xliiii <http://www.nkp.gov.ua/ukr/nportal/view/1137>
- xliii В 2014 році почав надавати інформацію про платіжний баланс відповідно до 6-ї редакції Керівництва щодо складання платіжного балансу. НБУ надає оновлені показники з 2006 року.
- xliii Відповідно до нової методології обрахунку платіжного балансу дефіцит фінансового рахунку відповідає чистому надходженню капіталу в країну.
- xliiii Відповідно до нової методології обрахунку платіжного балансу експорт товарів вироблених з використанням давальницької сировини класифікується як експорт послуг.
- xliiii <http://real-economy.com.ua/publication/22/62001.html>
- xliiii У 2012 році парламент прийняв закони про біометричні паспорти, про запобігання та боротьбу з дискримінацією, новий Кримінально-процесуальний кодекс та деякі інші закони.
- xliiii Третій звіт про хід виконання плану дій щодо лібералізації візового режиму
- xliiii http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-is-new/news/news/docs/20131115_3rd_progress_report_on_the_implementation_by_ukraine_of_the_apvl_en.pdf
- xliiii <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/184-18>

- xlviіі Закон України № 5515-VI від 6 грудня 2012 року.
- xlіx Закон України № 391-VII від 4 липня 2013 року.
- i Наведені нижче показники виконання плану розраховані відповідно до плану зі змінами, ухваленими у грудні 2013 року.
- ii За даними Міністерства фінансів авансові платежі з ППП збільшилися на 27,3% дпр до 19,1 млрд грн (станом на 1 січня 2014 року). В основному, це пояснюється запровадженням обов'язкових місячних авансових платежів з ППП для підприємств з річним оборотом понад 10 млн грн з 2013 року.
- iii За даними Міністерства фінансів станом на 1 січня 2014 року заборгованість з відшкодування ПДВ склала 14,9 млрд грн (порівняно з 15,2 млрд грн станом на 1 січня 2013 року). За даними Державної казначейської служби частка автоматичного відшкодування цього податку зменшилась на 7,8 в.п. порівняно до попереднього року (до 42,5 % на 1 грудня 2013 року).
- iiіі Цей кредит був зарахований до доходів Державного бюджету.
- iiіv Зокрема, було запроваджено пільгове оподаткування для ІТ сектора. Зокрема з 1 січня 2013 р. до 1 січня 2023 р. постачання програмного забезпечення дозволено здійснювати без сплати ПДВ; компанії сектору можуть сплачувати ППП за ставкою 5% замість загальної ставки 21%. Крім того, прибутки, одержані від відповідних інвестиційних проектів в пріоритетних секторах мають оподатковуватись за ставкою 0% з 1 січня 2013 р. до 31 грудня 2017 р.; 8% - з 1 січня 2018 р. до 31 грудня 2022 р. Нерухомість та покращення землі, що використовуються у відповідних інвестиційних проектах, дозволено амортизувати з використанням прискореного методу, який звичайно використовується для машин та обладнання. Обладнання таких компаній може імпортуватись без митних зборів.
- iv Закон України № 5083 -VI від 5 липня 2012 року.
- Платники податків з річним оборотом понад 10 млн грн були зобов'язані сплачувати авансові платежі з ППП щомісяця на суму не менше 1/12 суми податку, сплаченого у попередньому році.
- vi Закон України "Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо трансфертного ціноутворення" № 408 -VII від 4 липня 2013 року.
- vii Зокрема, зі сфери регулювання трансфертного ціноутворення були виключені компанії, що займаються виробництвом зернових, жирів тваринного та рослинного походження, мінерального палива, хімікатів, чорних металів, виробів із чавуну або сталі.
- viii Закони України №422 -VII та №421 -VII від 4 липня 2013.
- lix Ставки утилізаційного збору були визначені в залежності від характеристик транспортного засобу, потужності та об'єму його двигуна, від того чи є він новим чи уживаним. Наприклад, утилізаційний збір для легкових авто був передбачений у розмірі від 4730 грн до 60500 грн; кузовів – від 22000 грн до 66000 грн; для автобусів та вантажних автомобілів - від 8800 грн до 29480 грн.
- ix Місячний економічний моніторинг України (тема місяця), №9 (155), вересень 2013, ІЕД.
- xi Акциз за ставкою 0,1% стягується з операцій з цінними паперами, що пройшли лістинг на позабіржовому ринку; 1,5% - з операцій з небіржовими цінними паперами; 85 грн – з кожної операції з деривативами на небіржовому ринку. Операції з депозитними сертифікатами, акціями приватних акціонерних товариств, частками в товариствах з обмеженою відповідальністю, державними цінними паперами, цінними паперами, випущеними нерезидентами, не обкладаються акцизами. Ставка 0% застосовується до біржових операцій.
- xiі а) дивіденди будуть обкладатися податком у розмірі від 5% до 15%. Зокрема, 5% від загальної суми дивідендів мають сплачуватись фактичним власником, який володіє не менш ніж 20% капіталу компанії. Всі інші акціонери мають платити 15% від доходів з дивідендів; б) ставка податку на роялті складатиме 10% або 5%; в) податок з доходу від боргових вимог буде стягуватись за ставкою 2%.
- xiіі У 2014 році відбулись подальші зміни ставки ПДВ. Базова ставка ПДВ залишилася на рівні 20%, в той час як 7%-ва ставка була встановлена щодо операцій із постачання та ввезення в Україну лікарських засобів і виробів медичного призначення.
- xiiv Однак у березні уряд ухвалив рішення щодо збереження ставки ППП на рівні 18%.
- xiv Закон України № 713 -VII від 19 грудня 2013 року.
- xivi Закон України № 657 -VII від 24 жовтня 2013 року.
- xiivіі Закон України № 719 -VII від 16 січня 2014 року.

-
- lxviii Місячний економічний моніторинг України (тема місяця), №4 (162), квітень 2014, ІЕД.
- lxix Ці позики призначені для покриття короткострокових розривів ліквідності Фонду, але були фактично використані як джерело фінансування дефіциту Фонду протягом кількох попередніх років. Оскільки Пенсійний фонд навряд чи матиме профіцити в найближчі роки, уряд буде змушений списати ці позики.
- lxx За даними МВФ у 2013 році середній рівень державного боргу для країн з ринками, що формуються, оцінюється на рівні 35,3% від ВВП.
- lxxi За даними НБУ.
- lxxii Постанова Кабінету Міністрів України №320 від 29 квітня 2013 року.
- lxxiii <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/976-2013-p>
- lxxiv http://www.ier.com.ua/ua/publications/regular_products/business_idea_industry/
- lxxv Протягом року відповідний індекс, який показує різницю між часткою позитивних і негативних відповідей, дорівнював нулю.
- lxxvi Мінус (-) перед коефіцієнтом означає негативну оцінку, зокрема, погіршення ситуації.
- lxxvii Фінансовий результат до оподаткування (Джерело: Держстат)
- lxxviii Позики класифіковані у IV та V (найгірші) категоріях якості кредитів згідно останнього перегляду методології розрахунку резервів на покриття втрат по позиках.
- lxxix У 2012 річні обсяги торгів скоротились у 6 разів дпр.
- lxxx <http://www.epravda.com.ua/publications/2013/10/30/400756/>

Національні рахунки		I 10	II 10	III 10	IV 10	I 11	II 11	III 11	IV 11	I 12	II 12	III 12	IV 12	I 13	II 13	III 13	IV 13
ВВП	млрд. грн.	217,3	256,8	301,3	307,3	257,7	311,0	369,8	363,6	293,5	349,2	387,6	378,6	302,9	353,0	394,7	404,3
Реальний ВВП	% дпр	4,5	5,4	3,3	3,7	5,1	3,9	6,5	5,0	2,5	3,1	-1,3	-2,3	-1,2	-1,3	-1,2	3,3
Споживання домогосподарств (реальне)	% дпр	0,2	6,8	7,8	12,8	13,2	14,2	16,1	18,5	7,8	12,3	11,0	5,5	6,5	9,5	8,4	6,8
Споживання сектору держ. управління (реальне)	% дпр	3,8	-4,0	5,8	10,0	2,0	2,9	-9,4	-6,6	3,3	4,8	9,9	1,5	1,1	-2,3	-3,3	-2,5
Валове нагромадж. осн. капіталу (реальний)	% дпр	-5,7	-3,2	9,5	10,5	-1,8	3,7	9,7	12,0	13,8	17,5	-5,2	-4,9	7,0	-17,4	-7,7	-5,1
Експорт тов/посл (реальний)	% дпр	0,4	13,2	2,0	0,9	19,4	4,9	0,3	-4,1	-7,3	-8,1	-3,8	-9,6	-9,0	-14,3	-7,9	-4,1
Імпорт тов/посл (реальний)	% дпр	-6,2	17,2	20,2	13,2	38,1	23,3	12,5	5,2	-3,0	9,0	4,3	-2,6	-2,4	-18,4	-0,7	-1,8
Сільське госп., мислив., ліс. госп. (реальна)*	% дпр	5,4	0,5	-3,2	0,9	4,9	1,3	16,7	38,1	0,5	11,5	-8,3	-4,0	5,7	20,8	-2,0	38,2
Обробна пром. (реальна)*	% дпр	10,9	10,1	7,6	7,6	7,8	3,4	4,6	-2,9	1,1	1,8	-4,8	-5,5	-9,5	-9,2	-9,8	-8,9
Будівництво (реальна)*	% дпр	-7,7	-5,8	9,6	3,9	1,7	10,9	0,1	2,0	1,2	3,4	-15,3	-20,8	-14,9	-20,8	-11,1	-7,7
Торгівля, ремонт (реальна)*	% дпр	6,1	9,6	10,1	4,7	9,8	2,8	6,1	3,0	3,2	4,6	0,4	-1,2	1,6	-0,2	1,9	4,7
Транспорт (реальна)*	% дпр	1,3	1,8	3,0	0,1	10,2	7,9	5,7	11,1	-2,3	-3,3	-8,4	-9,5	-2,7	-0,6	2,8	2,8
Платіжний баланс																	
Сальдо рахунку поточних операцій	млрд. дол. США	0,0	0,5	-1,0	-2,5	-1,6	-1,7	-2,6	-4,4	-2,1	-3,8	-4,0	-4,9	-3,1	-2,3	-6,0	-4,9
Сальдо рахунку поточних операцій	% від ВВП	-0,1	1,6	-2,6	-6,5	-4,9	-4,4	-5,6	-9,5	-5,6	-8,7	-8,3	-10,3	-8,3	-5,1	-12,2	-9,8
Баланс товарів	млн. дол. США	-1236	-697	-2870	-3585	-3597	-2851	-4580	-5224	-3867	-5577	-5215	-5833	-4045	-3053	-7232	-5268
Баланс послуг	млн. дол. США	930	1115	1536	823	1262	1514	2007	1312	1299	1362	1975	1084	822	893	1919	480
Поточні трансферти	млн. дол. США	608	728	797	842	1039	878	988	803	683	805	777	711	533	589	480	547
Прямі іноземні інвестиції	млн. дол. США	923	1196	1470	2170	880	2422	2090	1623	1663	1091	2002	1871	821	472	1199	859
Портфельні інвестиції	млн. дол. США	-20	-18	135	197	149	113	42	207	-3	74	83	339	705	579	664	-757
Валові золотовалютні резерви	млрд. дол. США	25,1	29,5	34,7	34,6	36,4	37,6	35,0	31,8	31,1	29,3	29,3	24,5	24,7	23,2	21,6	20,4
Ринковий обмінний курс, грн./дол. США	середнє	8,00	7,91	7,90	7,96	7,95	7,98	7,99	8,01	8,03	8,04	8,09	8,11	8,11	8,14	8,15	8,21
Офіційний обмінний курс, грн./дол. США	середнє	7,99	7,91	7,90	7,93	7,94	7,97	7,97	7,98	7,99	7,99	7,99	7,99	7,99	7,99	7,99	7,99
Бюджет																	
Доходи зведеного бюджету	% від ВВП	30,9	30,4	23,3	32,3	32,8	30,0	29,5	30,7	33,6	31,6	28,2	33,7	35,3	29,5	29,1	28,9
Податок на доходи фіз. осіб	% від ВВП	4,9	4,8	4,4	4,8	5,0	4,8	4,2	4,7	5,1	4,9	4,4	5,0	5,3	5,1	4,7	4,9
Податок на прибуток підприємств	% від ВВП	4,3	3,0	3,4	4,2	4,5	4,5	3,6	4,4	4,9	4,1	2,9	4,2	6,2	3,4	3,0	3,0
Податок на додану вартість	% від ВВП	9,8	9,8	8,5	9,9	7,6	12,9	9,6	9,6	10,8	10,3	8,6	10,0	9,7	9,1	8,2	8,5
Акцизні збори	% від ВВП	2,4	3,0	2,5	2,6	2,1	3,0	2,7	2,4	2,8	2,9	2,8	2,4	3,1	2,6	2,3	2,2
Видатки зведеного бюджету	% від ВВП	33,0	38,7	30,3	37,6	32,8	33,1	26,9	35,6	33,7	33,8	30,7	41,4	37,0	36,0	30,4	36,3
Поточні видатки	% від ВВП	32,4	37,4	26,6	32,8	31,5	30,8	23,9	30,1	31,8	31,3	27,7	37,4	35,7	34,1	28,5	33,5
Капітальні видатки	% від ВВП	0,6	1,4	3,7	4,8	1,3	2,4	3,0	5,5	1,9	2,4	2,9	4,0	1,3	1,9	1,9	2,8
Дефіцит зведеного бюджету	% від ВВП	-2,0	-8,0	-7,5	-5,6	-0,3	-3,4	-3,9	-5,5	-0,2	-2,6	-3,0	-7,8	-1,9	-6,3	-1,5	-7,4
Надходження від приватизації	% від ВВП	0,1	0,0	0,1	0,2	0,4	3,2	0,0	0,1	1,4	0,3	0,1	0,4	0,0	0,0	0,2	0,1
Ринок праці																	
Середня зарплата (реальна)	% дпр	3,3	8,7	12,3	11,4	11,1	5,5	7,7	10,8	14,7	16,5	13,3	12,9	9,9	9,3	8,1	5,9
Доходи домогосподарств (реальні)	% дпр	3,7	11,8	11,0	14,7	7,8	1,9	7,3	7,7	6,0	13,0	10,4	9,4	8,9	5,7	2,5	4,7
Рівень безробіття (за методологією МОП)	% кум	9,0	7,9	7,1	8,4	8,7	7,7	6,9	8,2	8,4	7,1	6,6	8,0	8,0	7,5	7,0	7,6
Основні Економічні Показники		2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013		
Номинальний ВВП	млрд. грн.	170,1	204,2	225,8	267,3	345,1	441,5	544,2	720,7	948,1	913,3	1082,6	1302,1	1408,9	1454,9		
Номинальний ВВП	млрд. дол. США	31,3	38,0	42,4	50,1	64,9	86,2	107,8	142,7	179,9	117,2	136,4	163,4	176,3	182,0		
Зростання ВВП (реальне)	% дпр	5,9	9,2	5,2	9,6	12,1	2,7	7,3	7,9	2,3	-14,8	4,1	5,2	0,3	0,0		
Промислове виробництво (реальне)	% дпр	13,2	14,2	7,0	15,8	12,5	3,1	6,2	10,2	-3,1	-21,9	11,2	7,3	-0,5	-4,7		
Сільськогосп. виробництво (реальне)	% дпр	9,8	10,2	1,2	-11,0	19,7	-0,1	0,4	-5,2	17,5	0,1	-1,0	17,5	-4,5	13,7		
ІСЦ, в середньому за період	% дпр	28,2	12,0	0,8	5,2	9,0	13,5	9,1	12,8	25,2	15,9	9,4	8,0	0,6	-0,3		
ІСЦ, на кінець періоду	% дпр	25,8	6,1	-0,6	8,2	12,3	10,3	11,6	16,6	22,3	12,3	9,1	4,6	-0,2	0,5		
ІВЦ, в середньому за період	% дпр	20,9	8,6	3,1	7,6	20,5	16,7	9,6	19,5	35,5	6,5	20,9	19,0	3,7	-0,1		
ІВЦ, на кінець періоду	% дпр	20,8	0,9	5,7	11,1	24,1	9,5	14,1	23,3	23,0	14,3	18,7	14,2	0,3	1,7		
Експорт товарів та послуг (дол. США)	% дпр	17,9	9,5	10,7	24,0	42,6	7,5	13,2	27,5	33,8	-36,7	27,1	28,2	1,0	-5,2		
Імпорт товарів та послуг (дол. США)	% дпр	18,9	14,1	4,9	28,7	31,3	20,4	22,0	35,5	38,6	-43,1	29,3	33,8	5,6	-3,4		
Поточний рахунок	млрд. дол. США	1,5	1,4	3,1	2,9	6,9	2,5	-1,6	-5,3	-12,9	-1,9	-2,9	-9,3	-14,3	-16,4		
Поточний рахунок	% ВВП	4,7	3,7	7,6	5,9	10,6	2,9	-1,5	-3,7	-7,2	-1,7	-1,7	-5,7	-8,1	-9,0		
Чисті прямі іноземні інвестиції	млрд. дол. США	0,6	0,8	0,7	1,4	1,7	6,5	5,3	9,2	9,9	4,5	5,7	6,6	6,6	3,4		
Міжнародні резерви	млрд. дол. США	1,5	3,1	4,4	6,9	9,7	19,4	22,4	32,5	31,5	26,5	36,7	31,8	31,4	20,4		
Дефіцит (профіцит) зведеного бюджету*	% ВВП	-0,7	-1,9	0,8	-0,2	-3,0	-1,9	-0,7	-1,1	-1,5	-2,4	-6,0	-1,8	-3,6	-4,4		
Загальний державний борг	% ВВП	45,3	36,5	33,5	29,0	24,7	17,7	14,8	12,5	19,9	33,0	39,9	36,0	37,4	40,1		
Зовн. державний борг (загальний)	% ВВП	33,0	26,3	24,1	21,4	18,6	13,4	11,7	9,8	15,0	21,5	25,6	22,8	22,0	20,6		
Грошова база, на кінець періоду	% дпр	39,9	37,4	33,6	30,1	34,1	53,9	17,5	46,0	31,5	4,4	15,8	6,3	6,4	20,3		
Обмінний курс, середній	дол. США	5,4	5,4	5,3	5,3	5,3	5,1	5,1	5,1	5,3	7,8	7,9	8,0	8,0	8,0		
Обмінний курс, на кінець періоду	дол. США	5,4	5,3	5,3	5,3	5,3	5,1	5,1	5,1	7,7	8,0	8,0	8,0	8,0	8,0		
Обмінний курс, середній	євро	5,0	4,8	5,0	6,0	6,6	6,4	6,3	6,9	7,7	10,9	10,5	11,1	10,3	10,6		
Обмінний курс, на кінець періоду	євро	5,1	4,7	5,5	6,7	7,2	6,0	6,7	7,4	10,9	11,7	10,6	10,5	10,3	11,0		

Джерела: Держкомстат, НБУ, Міністерство фінансів, власні розрахунки

* "Мінус" означає дефіцит бюджету, без коштів на рекапіталізацію

Контакти:

Інститут Економічних Досліджень
та Політичних Консультацій
вул. Рейтарська 8/5-А, 01030 Київ
Тел. (+38044) 278-6342
Факс (+38044) 278-6336
E-mail: institute@ier.kiev.ua
<http://www.ier.com.ua>

Голова Правління

Ігор Бураковський
burakovsky@ier.kiev.ua

Виконавчий директор

Оксана Кузяків
kuziakiv@ier.kiev.ua

Директор з наукової роботи

Вероніка Мовчан
movchan@ier.kiev.ua

Центр економічних досліджень

Олександра Бетлій
betliy@ier.kiev.ua

Віталій Кравчук
Kravchuk@ier.kiev.ua

Дмитро Науменко
naumenko@ier.kiev.ua

Ірина Коссе
kosse@ier.kiev.ua

Катерина Пількевич
pilkevich@ier.kiev.ua

Артур Ковальчук
1. kovalchuk@ier.kiev.ua

Галько Світлана Василівна
galko@ier.kiev.ua

Костянтин Кравчук
k.kravchuk@ier.kiev.ua

Віктор Гречин
grchyn@ier.kiev.ua

Микола Риженков

ryzhenkov@ier.kiev.ua

Центр досліджень сучасного суспільства

Ірина Федець
fedets@ier.kiev.ua

Ганна Опанасенко
opanasenko@ier.keiv.ua

Німецько-український агрополітичний діалог

Юлія Огаренко
ogarenko@ier.kiev.ua

Марія Ярошко
Yaroshko@apd-ukraine.de

Застереження

Публікація «Економічні підсумки для України», розроблена Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій, має виключно інформаційний характер. Судження, представлені у цій публікації, відображають нашу точку зору на момент опублікування та можуть бути змінені без попередження. Хоча ми доклали самих ґрунтовних зусиль для підготовки якомога точнішої публікації, ми не беремо на себе жодної відповідальності за можливі помилки. Інститут не несе зобов'язань за будь-які збитки чи інші проблеми, які виникли прямо чи опосередковано через використання будь-яких показників цієї публікації. Копіювання без попереднього узгодження заборонено. В разі цитування обов'язковим є посилання на Інститут економічних досліджень та політичних консультацій.

ПУБЛІКАЦІЇ ІНСТИТУТУ ЕКОНОМІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПОЛІТИЧНИХ КОНСУЛЬТАЦІЙ

Місячний економічний моніторинг України (МЕМУ) з додатком

МЕМУ містить місячний огляд і короткий аналіз ключових заходів економічної політики та статистичних даних, які були оприлюднені протягом попереднього місяця. Додаток до МЕМУ містить розширеним аналіз однієї важливої події в українській економіці. Інститут випускає 12 випусків МЕМУ на рік, які доступні на умовах передплати.

Макроекономічний прогноз України

Макроекономічний прогноз України включає прогноз ВВП та його компонентів, фіскальних індикаторів, платіжного балансу, інфляції, обмінного курсу на поточний та наступні роки. Випускається 12 випусків на рік – 4 кварталні випуски та 8 оновлень з короткими коментарями, – які доступні на умовах передплати.

Моніторинг інфраструктури України (МІУ)

МІУ є щорічним звітом, який містить дані про стан реструктуризації шести секторів інфраструктури в Україні. Інформацію представлено у стандартизований спосіб, який дозволяє порівнювати зміни у відповідних галузях. Розглянуті показники є якісними та розділяються на три загальні категорії: (1) комерціалізація, (2) тарифна реформа, (3) регуляторний та інституційний розвиток. Двадцять один індикатор дозволяють проводити економічний та стратегічний аналіз на різних рівнях узагальнення. У вільному доступі.

Економічні Підсумки для України

Економічні підсумки містить огляд і короткий аналіз ключових економічних показників та заходів економічної політики року. Публікується в січні, використовуючи наявні дані та річні оцінки, та оновлюється у травні, коли оприлюднюється переважна більшість даних щодо минулого року. Публікація доступна на основі передплати.

Дослідження ділової активності

Дослідження ділової активності складаються з двох окремих опитувань. Перше дослідження – промисловість – здійснюється на основі опитування керівників підприємств переробної промисловості. Друге – банки – основане на опитуванні керівників банків. Щороку публікується чотири випуски. Досліджень ділової активності для кожного з секторів, які доступні на умовах передплати.

Консультативні роботи

Консультативні роботи є спільним продуктом Німецької консультативної групи з питань економічних реформ в Україні та ІЕД, метою якого є надання рекомендацій щодо економічної політики для українських політиків. Рекомендації розробляються на основі детального аналізу ситуації в Україні, сучасної економічної теорії та найкращих міжнародних прикладів. Роботи доступні для політиків та – через певний час – для громадськості.

Скорочення

дпк	до попереднього кварталу	дпр	до попереднього року
дпм	до попереднього місяця	кум.	кумулятивно